

Utveckla outnyttjade offentliga ytor

– Gestaltning av utveckling på en outnyttjad offentlig plats i Uppsala

Lina Axelsson och Olle Gillsjö

Titel: Utveckla outnyttjade offentliga ytor - Gestaltning av utveckling på en outnyttjad offentlig plats i Uppsala
Engelsk titel: Develop unused public spaces - Design of development in an unused public space in Uppsala
© Lina Axelsson & Olle Gillsjö
Handledare: Vera Vicenzotti, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land
SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Omfattning: 15 hp
Nivå: Grundnivå G2E
Kurs: EX0861, Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kursansvarig institution: institutionen för stad och land
Program: Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Nyckelord: Placemaking, Project for public space, Uppsala, outnyttjade platser
Omslagsbild: Fyra beståndsdelar för att utveckla outnyttjade platser © Lina Axelsson & Olle Gillsjö
Alla bilder i arbetet används med erforderliga tillstånd.
Publiceringsår: 2019
Publiceringsort: Uppsala
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Att skapa bra offentliga ytor med förutsättningar som gör att människor vill använda dem är kärnan inom landskapsarkitektur. Project for public space är en organisation vars målsättning är att hjälpa landskapsarkitekter och stadsplanerare att skapa bra platser. Detta arbete behandlar Project for public spaces begrepp placemaking och hur vi har tagit inspiration från det när vi har tagit fram en gestaltungsprincip för hur man utvecklar outnyttjade offentliga platser. Arbetet syftar till att undersöka vad som utvecklar och ökar användningen på outnyttjade offentliga ytor och hur det kan konkretiseras på en plats i Uppsala. Vetenskaplig teori har använts för att bekräfta Project for public spaces definition av vad en bra plats är. Vidare har en gestaltungsprincip tagits fram utifrån slutsatser dragna från vetenskapliga artiklar. Gestaltungsprincipen är tänkt att användas i framtida arbeten och innehåller exempel på konkreta element som skapar bra platser. Gestaltungsprincipen har visualiserats i en gestaltning av Påvel snickares gränd som är en plats med potential att användas av människor. Gestaltningen har gjorts för att undersöka hur man skulle kunna utveckla outnyttjade platser i Uppsala.

Abstract

To create good places with prerequisites that make people wanting to use them is the core of landscape architecture. Project for public space is organization whose goal is to help landscape architects and city planners to create good places. This thesis deals with Project for public spaces expression placemaking and how we have taken inspiration from it when we created a design principle to improve unused places. The aim of the thesis is to investigate what develops and increases the use of public space and how it can be realized in a unused place in Uppsala. Scientific articles has been used to validate Project for public spaces definition of what a good place is. A design principle based on conclusions drawn from the scientific articles has been produced. The design is intended to be used in future designs of places and contains examples on concrete factors that can be used to create good places. The design principle has been visualized in a design of Påvel snickares gränd, which is a place with potential for use by people. The conformation has been made to investigate how unused places can be improved in Uppsala.

Innehåll

1. Introduktion	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställning.....	6
1.4 Teori	6
Vad är offentliga ytor?	6
Fyra beståndsdelar av placemaking	7
Aspekter kopplade till socialt och samhälle.....	7
Aspekter kopplade till användning och aktivitet.....	10
Aspekter kopplade till tillgänglighet och kopplingar	11
Aspekter kopplade till platsbild och trevnad.....	12
Exempel på lyckade offentliga platser	15
2. Metod	18
2.1 Informationssökning.....	18
2.2 Platsval.....	18
2.3 Gestaltningsmetod	18
Analys av plats	19
Swot- analys	19
Program	19
Gestaltning	19
3. Resultatet	20
3.1 Gestaltningsprincipen	20
Socialt och samhälle.....	21
Användning och aktivitet.....	23
Tillgänglighet och kopplingar.....	24
Platsbild och trevnad	25
3.2 Gestaltning Påvel snickares gränd	27
Vad händer och vad finns på Påvel snickares gränd?.....	27
SWOT- analys av plats Påvel Snickares gränd:	27
Program för Påvel Snickares gränd	28
Gestaltning av Påvel snickares gränd	28
4. Diskussion	31
4.1 Metoddiskussion	32
4.2 Resultatdiskussion	35

1. Introduktion

När landskap är färdigprojekterade börjar utvecklingen av platsen. Det är då det planterade börjar växa, rumslighet och stråk skapas och man ser vilka platser som människor uppskattar att använda. Vi anser att det är människan som skapar platser och det är viktigt att planera utifrån människans perspektiv. Målet som landskapsarkitekter har är att utforma och planera för levande stadsområden vars form och karaktär bidrar till att förbättra levnadsvillkor och livskvaliteten för stadens invånare. Raffaello, Attilio och Mohuiddin menar att landskapsarkitekter och stadsplanerare genom sin profession utforskar och förstår vad som formar platserna där människor vill leva sina liv. Det är därför av vikt att offentliga miljöer utformas så människor vill använda dem och att se till att möta deras behov (Raffaello, Attilio & Mohuiddin 2019).

Placemaking (på svenska platsskapande/ platsutveckling) är ett begrepp som handlar om de olika aspekterna som gör en plats tilltalande för en variation av människor. Placemaking är ett sätt att utforma och designa så sociala möten och användningen av offentliga platser ökar. Tillgängligheten tillsammans med estetiska och kulturella värden är även något som förbättras. Avsikten med placemaking-metoden är att göra om outnyttjade offentliga ytor i städer till platser som människor vill använda. Sweeney et al (2018) ger bilden av att placemaking skapar rum där människor, natur, material och social aktivitet kan samexistera. De menar vidare att placemaking och stadsplanering kan ses som ett öppet slut, vilket kan förstås som att landskapsarkitekten kan planera och analysera till detaljnivå men aldrig veta hur platsen kommer att användas förrän den är färdig. Att platsen sedan blir en betydande del av staden styrs av hur mycket människor som använder den (Sweeney et al 2018). Webb (2013) påstår att vid planering med placemaking så skapas det möjligheter för offentliga platser att bli en viktig del av samhället. Hon menar att alla städer har outnyttjade offentliga ytor där placemaking handlar om hur vi får dessa ytor att bli platser för människor. Offentliga rum bör tas i beaktning vid planering i städer då det har ett stort värde för att möjliggöra social hållbarhet, gemenskap och identitet (Webb 2013 s. 36).

1.1 Bakgrund

Project for public spaces är en organisation som finns i New York med ett 30-tal anställda som hjälper samhällsplanerare och andra aktörer att skapa vad organisationen kallar "bra" platser i staden. De beskriver sig själva som kärnan för den rörelse som vill sprida placemaking över världen. Deras mål är att skapa ett nätverk för resurser, idéer, experter och intresserade inom ämnet. Organisationen jobbar med metoden placemaking som är en definition av vad som skapar bra platser där människor som bor i staden känner att de vill ta del av och redovisar definitionen i diagram och texter (Project for public spaces 2007). Organisationens publikationer är dock inte vetenskapliga och vi har i arbetet därför sökt efter vetenskapliga artiklar som legitimerar deras påståenden. De delar av Project for

public spaces definition som vi inte har hittat grund för har vi inte tagit med i arbetet. Placemaking har en teoretisk del och en del som handlar om medborgardialog. Vi har valt att arbeta/fokusera på den teoretiska delen som är till för att skapa använda, goda och attraktiva platser. Det är den teoretiska delen som vi landskapsarkitekter kan bidra med och tänka på vid platsutveckling.

Project for public space säger att placemaking är en variation av urban landskapsarkitektur med fokus på att skapa attraktiva och inkluderande stadsmiljöer. De menar att man genom att utforma olika aktiviteter och ytor med blandade användningsområden ges offentliga rum ökat värde och identitet i städer (Project for public spaces 2007). I dagsläget sprider sig metoden som härstammar från USA över hela världen (Sveriges arkitekter 2018). Uppsala kommun hävdar att Uppsala förtätas och växer på grund av att fler flyttar in till staden så behovet av offentliga rum blir allt större. Det är därför viktigt att planera bra och användbara offentliga ytor när Uppsala förtätas (Uppsala uå).

Det vi vill undersöka är om teorin bakom placemaking kan bidra till att skapa vår egen uppfattning av hur man kan utveckla offentliga platser som attraherar boende och besökande i Uppsala. Vi vill skapa en vetenskaplig gestaltningsprincip (3.1) som sedan ska användas i en svensk kontext på en plats i centrala Uppsala. Vi har fokuserat på den teoretiska delen av placemaking och väljer därför att kalla det vi gör i vår gestaltningsprincip för utvecklande av offentliga ytor, eftersom vi tar inspiration från placemaking och inte använder oss av metoden. Vi försöker förstå begreppet och göra det till en gestaltningsprincip genom att dra egna slutsatser utifrån teorin i litteraturen.

Vårt intresse av att skapa goda livsmiljöer kommer från att vi anser att det är viktigt med stadsutvecklingsprojekt som utvecklar outnyttjade offentliga miljöer. Vi anser att outnyttjade platser borde vara med i ett större offentligt sammanhang vid planering av stadsrum.

1.2 Syfte

Syftet är att ta fram en gestaltningsprincip. Vetenskapliga artiklar och teori används för att styrka den framtagna gestaltningsprincipen som sedan testas i ett gestaltningsförslag. Gestaltningen ska undersöka om den framtagna gestaltningsprincipen kan användas på outnyttjade offentliga ytor i Uppsala.

1.3 Frågeställning

» Hur kan man utveckla outnyttjade offentliga ytor i Uppsala?

1.4 Teori

Vad är offentliga ytor?

Placemaking används för att skapa bättre offentliga miljöer. För att kunna förbättra offentliga miljöer måste man förstå vad en offentlig yta är. Förståelsen för en offentlig yta är relevant att veta för att kunna förstå placemaking som metod och varför den ska användas. Därför har vi i texten nedan definierat vad offentliga ytor är utifrån boken *Public Places Urban Spaces Second Edition* av Carmona et al (2010).

Carmona et al (2010) beskriver offentliga platser som mer än bara en fysisk miljö och säger att det också är alla aktiviteter som äger rum inom ytan. Författarna menar att olika kulturella och sociala aktiviteter sker och skiljer sig beroende på förutsättningarna i den offentliga ytan.

De menar att offentliga rummet utgörs av det byggda, naturliga omgivningen och kulturella och sociala aktiviteter. Offentliga ytor är gator, torg, mark och ytor som är avsedda för gemensamt behov (ibid.). Det offentliga rummet ska uppfylla kraven som allmänheten har på gemensamma ytor.

Motsatsen till offentligt är privat. Privat är något som ägs av en person till skillnad från offentligt som är kollektivt och tillhör alla (ibid. s.137). Ett enkelt sätt att definiera offentliga ytor enligt Carmona et al 2010 är det som visas som "vitt" i gamla kartor eller i stadsstrukturkartor. Kartorna med vita mellanrum visar tydligt på vilka platser allmänheten har tillträde till i olika offentliga utrymmen.

Författarna delar in definitionen på offentliga ytor på två sätt. Det ena sättet är att det är någonting "där ute" i mellanrummet mellan byggnader. Det andra sättet är mer att se på en offentlig yta som en gemensam yta. Författarna skiljer också på offentlig plats och offentlig yta. Offentliga platser kan vara alltifrån museum, nöjesfält, caféer eller andra platser där du måste betala en avgift för att kunna vistas medan offentliga ytor är öppna och åtkomliga för alla (ibid.). Offentliga ytor ska vara en social yta där stadsliv uppkommer via sociala interaktioner, möten och är inbjudande för alla (ibid. s.137-138).

Fyra beståndsdelar av placemaking

Project for public spaces definition av placemaking är indelad i fyra beståndsdelar. I första delen *Socialt och samhälle* beskrivs aspekter som är kopplade till hur människor interagerar med varandra på platser. I andra delen *Användning och aktivitet* beskrivs aspekter kopplade till hur människor använder platser. I tredje delen *Tillgänglighet och koppling* beskrivs aspekter som gör en plats tillgänglig för människor och hur kopplingen till andra platser påverkar platsen. I fjärde delen *Platsbild och trevnad* beskrivs hur människors syn på en plats påverkar användningen av platsen.

Aspekter kopplade till socialt och samhälle

Här sammanfattas vetenskapliga texter och teorier om vad som gör platser bra utifrån sociala och samhällsinriktade aspekter. För att öka sociala aspekter på platser måste vi förstå vad det är och hur de kan ökas. Här följer olika exempel på varför socialt och samhälle är bra och är en viktig del inom placemaking.

Project for public spaces (2007) menar att de sociala aspekterna på en plats är de allra viktigaste men att det är också något som är svårt att skapa. En bra plats, enligt dem, gör så att människor börjar samlas där och vill återvända dit. Där finns en blandning av människor från olika grupper och klasser (ibid.). En bra plats är en plats som människor bryr sig om och vill sköta om. Det blir en plats som respekteras, skräp plockas upp och platsen vårdas. Det är en plats där människor skrattar och ler (ibid.).

Özkan och Yilmaz (2019) skriver i artikeln *The effects of physical and social attributes of place on place attachment: a case study on Trabzon urban squares* att uppfattningen av platser i hög grad är kopplade till den känsla som individen har till densamma. Därför menar författarna att länken mellan användarna och platsen

är viktig. Något som Özkan och Yilmaz hävdar i sin artikel är att de flesta studier på offentliga platser är förhållandet mellan människor kopplat till den fysiska miljön snarare än det sociala sambandet mellan människorna som vistas på platsen. Det är därför viktigt att inte bara basera platsen på fysiska aspekter utan också på de sociala aspekterna för att få en förbättring och öka användandet av offentliga ytor (ibid.). Användandet av platser ökar när platsen möter användarnas behov. Att främja aktiviteter och behov som användarna efterfrågar kommer offentliga ytor att öka i värde och fler människor kommer använda dem (Özkan & Yilmaz 2019). Cilliers et al (2014) har en liknande åsikt då de menar att platser som möter människors behov skapar användarna en samhörighet till densamma. Människor måste känna en samhörighet med platsen för att de ska njuta av att vara där (ibid.).

Özkan och Yilmaz (2019) fastställer i samma artikel att de sociala egenskaperna beror på hur platsen i sig fungerar och vilka sociala karaktärsdrag som finns. För att få fram offentliga ytans sociala värde tittar man på egenskaperna hos användaren och ser vilka sociala egenskaper som finns mellan dem (ibid.). Varje plats är unik och det sociala livet skiljer sig beroende på platsens karaktär. Människor påverkar det sociala livet i olika riktningar vilket gör att det skiljer sig från plats till plats (ibid.). Författarna kom fram till att platserna borde ha en social karaktär utformat efter den specifika platsen eftersom de sociala aspekterna kan ha olika karaktär beroende på vilket sammanhang de förekommer i. Därför ska det finnas utrymme för sociala aktiviteter utifrån vilka förutsättningar som platsen ger (ibid.).

Jan Gehls (2010a) definition av sociala aktiviteter beror på närvarandet av andra människor. Människor vill se och höra andra och därför dras de till platser där andra människor finns (ibid.). Enligt Gehl är sociala aktiviteter när människor hälsar på varandra, har diskussioner eller olika gemensamma aktiviteter (ibid.). Aktiviteterna kan vara allt ifrån passiva kontakter där människor ser och hör andra till mer intensiva kontakter som samtal och umgänge som skapar sociala möten på offentliga platser (ibid.). Özkan och Yilmaz för liknande resonemang när de säger att man vill besöka platsen regelbundet, få ögonkontakt med andra användare och att människor kan samtala i grupper vilket ökar de sociala aktiviteterna på en offentlig yta (Özkan & Yilmaz 2019). Brunnberg och Frigo (2012) säger att platser gynnas av att ha lekfulla element som får människor att stanna upp och använda sig av platsen. De lekfulla elementen får människor att integrera med varandra och bjuder in till en gladare och nyttigare livsstil (Brunnberg & Frigo 2012).

Al-Kodmany (2018) och Jan Gehl (2010) menar båda att sociala aktiviteter på offentliga platser uppstår genom att människor är på samma plats. Bara genom att befinna sig på en plats blir man en del av det sociala livet (ibid.). De menar att så fort två eller fler personer befinner sig inom varandras synfält uppstår en kommunikation. De menar att kommunikationen inte behöver vara medveten och aktiv, utan kan vara passiv och omedveten. När människorna är på samma plats så träffas de, ser och går förbi varandra eller spontant integrerar med andra människor (ibid.). Offentliga ytor har ingen direkt inverkan på hur kvaliteten, vilket innehåll eller hur många sociala möten det kommer att bli men att sociala aktiviteter uppstår och ökar så länge det är närvarande av andra människor på platsen (ibid.).

I boken *Cities for People* av Jan Gehl (2010) pratar han om varför vissa platser har ett aktivt folkliv medan andra är öde och folktomma. Begreppet talkspace är återkommande i boken där han menar att vi oftast planerar in platser som inte är

gjorda för att prata på vilket är en av faktorerna till varför människor inte trivs eller vistas där. Han förespråkar att istället för att ha långa bänkar längs en väg kan man istället göra de lätt vinklade med bänkar och bord så att man kan sitta där och konversera i grupp eller välja att sitta ensam (ibid. s.155). Flyttbara sittplatser eller föremål där människor spontant kan slå sig ner är också ett alternativ för att de själva kan bestämma hur de vill sitta. Gehl menar därför att sittplatser spelar en viktig funktion för de sociala aktiviteterna i staden. Hur sittplatser är formade och placerade kan ha stor inverkan på interaktionen mellan människor (ibid. s.145).

Al-Kodmany (2018) anser att placemaking bidrar till att skapa en känsla på en yta och att alla städer innehåller många ytor men det som gör en yta till en känslomässig plats är att det finns sociala möten och minnen. Carmona et al (2010) menar att det är viktigt att människorna i staden får ta del av, förändra och göra avtryck på de offentliga miljöerna. Människor som får uttrycka sig, leka och utöva fysiska aktiviteter får känslor och minnen till platsen samtidigt som de känner att de får vara med att utforma vilket bidrar till sociala och samhällsinriktade aspekterna (ibid.). Det bör därför finnas mer oplanerade, flexibla och föränderliga platser i städerna så att identitet och socialt sammanhang kan få växa fram på en plats och på så sätt jämna ut ojämlikhet för att få fler användare av platsen (Carmona et al 2010).

Webb (2013) uttrycker i sin artikel *Placemaking and social equity: Expanding the framework of creative placemaking* att det är viktigt att människor ska känna att de tillhör något. Tillhörigheten till en plats kan öka om människor får möjlighet att uttrycka sig estetiskt, skapa en relation med sin sociala miljö, bilda gemenskap, öka sin kreativitet och påverka sin omgivning (ibid.). Om människor får möjlighet att uttrycka sig och förändra en plats så skapas det en koppling till platsen oavsett bakgrund, ålder eller preferens (ibid. s 35). Även Álvarez och Duarte (2017) skriver i sin artikel *Spatial Design and Placemaking, learning From Video Games* om hur kreativt skapande genererar tillhörighet. I artikeln skriver de om hur stadsplanerare kan lära sig av strukturen i datorspel. De menar att i spelen som bygger mycket på kreativt skapande finns en också en stark gemenskap och samhörighet bland spelarna (Álvarez & Duarte 2017). Statens konstråd (uå) har en liknande uppfattning då de menar att offentlig konst skapar samhörighet. De anser att offentlig konst kan skapa samhörighet mellan konstnärerna, människorna och platsen i framtagningsprocessen av verken. Då får människorna i staden möjlighet att uttrycka sig, förändra platsen, vara med i interaktiva processer och interaktioner. Offentlig konst är oftast platsspecifikt och kopplingen mellan användarna och platsen blir unik (Statens konstråd uå).

I artikeln *Association, Sociability and civic culture: The Democratic Effect of Community Gardening* påstår Glover, Shinew och Parry (2005) att stadsodling i städer bidrar med social aktivitet mellan människorna som bor i städerna. De anser att stadsodling inte är något nytt är fenomen och förutom matsäkerhet kan stadsodling fylla andra lika viktiga funktioner som tillhörighet och mötesplatser som ger förutsättningar till att människor kan interagera med varandra. De påstår att genom stadsodling öppnas det offentliga rummet upp och det finns möjlighet att bjuda in till skördefester, samtal med grannar eller skapa kontakter i hela området där stadsodlingen ligger (Glover, Shinew & Parry 2005). Att odla på en plats i staden bidrar till att människor känner att de är en del av platsen, att de kan

förändra och skapa någonting nytt i miljön de lever i och få dem att bidra till olika sociala engagemang (Sundin 2015 s.10).

Glover, Shinew och Parry (2005) skriver dessutom att stadsodling ger förutsättningar för att människor från olika samhällsklasser och bakgrunder kan mötas och ges möjlighet till att vara kreativ och experimentera. Olika sociala aktiviteter skapas och människor i staden får möjlighet att byta erfarenheter och kunskap med varandra (ibid.). Asp (2009) för liknande resonemang som de tidigare författarna när hon säger att funktionell grönska är ett bra val. Genom att gestalta gröna ytor med ätbara växter så skapar man attraktivare platser där människor kan interagera med varandra (Asp 2009). Den offentliga miljön får därmed utifrån sociala aspekter en kulturpolitisk och samhällsenlig roll och dess utformning kan inte reduceras till enbart en fråga om trivsel och aktivitet (Konsten att gestalta offentliga miljöer 2013).

Aspekter kopplade till användning och aktivitet

Här sammanfattas vetenskapliga texter och teorier om vad som gör platser bra utifrån aspekter av användning och aktivitet. Aktiviteterna delas upp i kategorier som nödvändiga och frivilliga för att lättare förstå hur och varför människor gör dem. För att öka användning och aktivitet på platser kommer kapitlet ta upp vad som menas med det.

Project for public space (2007) menar att det är viktigt för en plats att det finns en variation av aktiviteter. Aktiviteterna gör så att människor kommer till platsen och att de kommer tillbaka flera gånger. En plats utan aktiviteter utmärks genom att människor inte använder den. Olika aktiviteter bjuder in människor i olika åldrar, bakgrund och preferenser vilket gör att platsen används alla tider på dygnet året om (Project for public spaces 2007).

Gehl (2010b) anser i sin bok *Life between buildings* att man kan dela in aktiviteter på offentliga ytor i tre kategorier: nödvändiga aktiviteter, frivilliga aktiviteter och sociala aktiviteter. Nödvändiga aktiviteter är något som pågår hela tiden året runt och kan beskrivas som att ta sig till skola eller jobb, vänta på bussen, handla eller göra våra vardagliga aktiviteter (ibid. ss. 9-14).

Frivilliga aktiviteter pågår där det finns en önskan om att delta i aktiviteter och om platsens förutsättningar gör det möjligt (Gehl 2010b). Gehl menar att det kan vara allt ifrån att ta en promenad, sitta, sola eller på andra sätt njuta av livet. Det fysiska och miljön på platsen bör vara inbjudande. Beroende på om dessa är bra kommer frivilliga aktiviteter därför att ske (ibid.). Han menar att om en offentlig yta har dålig kvalitet kommer bara de nödvändiga aktiviteterna att ske. Om offentliga platser har bra kvalitet kommer de nödvändiga aktiviteterna ta längre tid och bli fler eftersom platsen bjuder in människor att sitta, äta, stanna eller leka (ibid. ss. 9-14). Svenska konstrådet (uå) har liknande åsikter då de skriver om hur offentliga platser inte bara borde fungera för nödvändiga aktiviteter eller nytta som gångvägar och parkeringsplatser. De menar att användning av offentlig konst kan bryta det normala rörelsemönstret och få människor att stanna upp och dröja sig kvar längre på en plats än bara gå förbi eller genom den. De hävdar därför att användandet av offentlig konst bidrar till frivilliga aktiviteter och får en plats att användas mer än det som Gehl (2010) kallar för nödvändiga aktiviteter.

En annan frivillig aktivitet är stadsodling som Glover, Shinew och Parry (2005) menar är en aktivitet som gör att människorna i staden kan utbyta erfarenheter och kunskaper med varandra. De påstår även att stadsodling kan vara ett incitament

som får människor att återvända till platsen där kolonilotten ligger flera gånger då det planterade behöver skötas om kontinuerligt (ibid.). Özkan och Yilmaz menar att en plats ökar i värde efter hur många som använder den. Det är därför viktigt att främja aktiviteter och behov som användarna av platsen efterfrågar (ibid.).

Statens konstråd (uå) tar upp offentlig konst ännu en gång som en frivillig aktivitet. Offentlig konst kan förutom att få människor att stanna kvar på en plats längre skapa aktiviteter i form av debatt eller passivt betraktande (ibid.). De menar att konst kan skapa debatt som genererar känslor och åsikter som gör att människor integrerar till situationer och platser som de har en relation till. De tar även upp att människor kan aktivt gå till en plats där konsten finns men också passera den utan att aktivt söka upp konstverket, vilket bidrar till att människor antingen tar sig till platsen eller stannar kvar längre på den (ibid.). Tillfällig konst i form av dans-performance, tillfälliga installationer, mat, musik och dans förbättrar användning och aktivitet (ibid.). Olika slags offentlig konst skapar mötesplatser och blir en plats där människor kan interagera med varandra på ett aktivt eller instinktivt sätt (ibid.). Jan Gehl (2010) hävdar att den aktivitet som utgörs av att titta på människor på stan är en aktivitet som många uppskattar. En bänk blir därför mer attraktiv att använda om den är placerade så att det finns ett flöde av människor framför den (Gehl 2010 ss.148).

Samtal är också en viktig social aktivitet på allmänna platser menar Jan Gehl (2010). Han tycker att möjligheten till att kunna hålla en konversation är viktigt för att platser ska bli användarvänliga. Gehl tar upp att något som ofta glöms bort är att konversation i staden blir allt svårare och svårare då trafik och annat buller försvårar socialt liv (ibid. s.151). Han menar även att buller påverkar användning av platser på andra sätt, för där man inte hör förlorar man en stor del av indirekta möten av människor. Det är på de tystare platserna som skratt och småprat hörs och man kan prata med varandra och därmed öka den sociala aktiviteten. Det är även på tystare platser som gatumusiker kan spela som är en aktivitet som många efterfrågar (ibid. ss.152-153).

Aspekter kopplade till tillgänglighet och kopplingar

Här sammanfattas vetenskapliga texter och teorier om vad som gör platser bra utifrån aspekterna tillgänglighet och kopplingar. För att öka användningen av platser måste vi förbättra människors tillgänglighet till platsen och dess koppling till andra platser. Här följer exempel på varför aspekterna tillgänglighet och koppling är bra och viktig del inom placemaking.

Projekt for public spaces (2007) menar att det är enkelt att se om en plats är tillgänglig för alla och har tydliga kopplingar till platser runt omkring. En bra plats är lätt att röra sig på, enkel att hitta till och det finns tydliga in- och utgångar. Det ska gå att se vad som händer på platsen om man står utanför och därför är det viktigt att tänka på hur kanten på platsen utformas. Om människor ska använda platsen är det viktigt att det finns vägar som fungerar och som leder dit människor vill gå (Project for public spaces 2007).

Cilliers et al (2014) beskriver hur vegetation ger platser starkt karaktär vilket gör den unik. Grönskan gör platsen till en referenspunkt som gör den mer attraktivt att orientera sig till i staden där de olika gröna platserna ofta kopplas samman med stråk (ibid.). Carmona et al (2010) hävdar att en tydlig prägel på platsen gör att människor känner igen den och bidrar till den mentala stadsbilden. Orienterbarhet, skala och rörelsemönster är viktiga faktorer, liksom att det är vackert och praktiskt

(Konsten att gestalta offentliga miljöer 2013). Det kan vara allt ifrån olika slags vegetation, markbeläggningar till tillfälliga element som lokala marknader som sätter prägel (Carmona et al s.163). Vegetation (Cilliers et al 2014) och en tydlig prägel (Carmona et al 2010 s.163) gör det lättare att orientera i och till platsen och förbindelsen som platsen har till andra offentliga miljöer blir tydligare. Özkan och Yilmaz (2019) påstår att användningen av platser ökar när de är väl kopplade till andra platser.

Carmona et al (2010) skriver att offentliga miljöer är under ständig omvandling och tid kan vara något som ändrar känslan och karaktären på en plats. Ur ett positivt perspektiv stärker det lokalsinnet eftersom platsen är känd sen innan då den känns igen via byggnader, grönska eller element som har varit där (ibid.). Temporära element kan också förbättra lokalsinnet då det bidrar med att människor känner sig hemma och bekant med platsen (ibid. ss. 119-120). Kortvariga element kan alltså styrka och förändra platsens identitet för stunden (Sweeney et al 2018). En plats kan också ha långvariga element som tål tidens tand och är där under en längre tid som också blir viktig del av platsens identitet och hur man hittar till den (Sweeney et al 2018). Det vi ser formar vår uppfattning om vår tid och vårt samhälle, men har också en tidsdimension som är minnet och hur det var och hur det förvandlas (Konsten att gestalta offentliga miljöer 2013).

Gehl (2010a) tillsammans med Özkan och Yilmaz (2019) pratar om belysning för att ge platser en säkrare känsla och göra dem tillgängliga när det är mörkt. Att göra platser mer tillgängliga när det är mörkt ökar tryggheten och användningen av en plats då belysning kan vara avgörande om människor vill röra sig i eller till den (ibid.). Belysning och en öppen yta har betydelse för vilka aktiviteter som sker på platsen samt om de upplevs som trygga (Gehl 2010a). Ljussättning kan bidra till trygghet och tillgänglighet som spelar stor roll under kvällstid eller under det kalla vinterhalvåret (ibid.). Ljuset skapar inbjudande, levande och upplysta platser även då det är mörkt (Gehl 2010). Ljussättning är inte bara något som är funktionellt utan skapar även rumslighet, estetik och säkerhet och göra platser mer attraktiva (ibid.).

I Malmö, Sverige har man använt sig av tillfälliga ljusshower för att hitta kreativa och innovativa lösningar för hur belysningen ska fungera i staden (Lighting Metropolis 2018). Det började som ett ljusarrangemang för att intressera människor att vistas utomhus när det är mörkt. De fick vara med i processen tillsammans med yrkesverksamma för att ta fram bra ljussättning på offentliga miljön (ibid.). I Uppsala har man använt sig av liknande evenemang (Destination Uppsala 2018). Allt ljus på Uppsala är ett initiativ från Uppsala kommun och ett innovativt sätt att arbeta med ljus för att uppmuntra uppsalaborna till promenader under vinterhalvåret samtidigt som konst visas upp på nytt sätt (ibid.).

Sweeney et al skriver i sin artikel om hur man i Newcastle skapade en karta över konstinstallationer i staden. Tanken var att man ville få ut människor i staden. Enligt dem var det ett viktigt steg för att göra konstverkens placeringar till platser. (Sweeney et al 2018).

Aspekter kopplade till platsbild och trevnad

Här sammanfattas vetenskapliga texter och teorier om vad som gör platser bra utifrån aspekter om platsbild och trevnad. Platser som människor tycker är trevliga och har en bra bild av kommer de att använda mer. Här följer olika exempel på varför platsbild och trevnad spelar stor roll inom placemaking.

Projekt for public spaces (2007) menar att bra platser måste vara inbjudande och bekväma att använda. De menar att platsen måste ge användaren en bra första intryck. För att människor ska vilja använda platsen så är det viktigt att platsen är välskött, känns säker och att det finns olika sittmöjligheter. Organisationen tycker att brist på sittplatser kan vara anledningen till att en annars bra plats inte används. Project for public spaces (2007) menar även att det är viktigt att det finns en blandning av människor på platsen så att alla känner sig välkomna. De menar att ett tecken på att om människor uppskattar en plats är att de gärna ta bilder på den (Project for public spaces 2007).

Cilliers et al (2014) hävdar att platser med mycket grönska är viktiga för städer. Grönska gör att människor får en positiv bild av platser och staden vilket gör att människor känner sig välkomna (ibid.). I artikeln *Modern compact cities: How much greenery do we need?* av Russo och Cirella (2018) skriver de att relationen mellan människor och mängden grönska på en plats ökar dess hållbarhet och värde i staden. Rekreationsanvändningen som det gröna bidrar med gör att antal besök på platsen ökar och på så sätt också förbättrar stadslivets kvalitet (Russo, A. Cirella, G.T. 2018). Herman, Sbarcea och Panagopoulos (2018) har liknande tankar och anser att det finns mycket att vinna med att ha många gröna offentliga ytor i staden. Genom att ha gröna platser kommer många psykologiska fördelar för att de bidrar till avslappning och rekreation (ibid.). Grönska främjar en hälsosam livsstil och ger en upplevelse av natur som påverkar oss positivt (ibid.). Uggle och Olausson (2012) menar dock att natur är svårt att härma eller efterlikna. De menar att det därför är viktigt för städer att utnyttja de befintliga naturupplevelserna som finns i närheten och genom att bevara natur få naturlig vegetation i staden när staden växer. I deras artikel delar de upp natur i tre delar. Den första naturen är "Nature as the Familiar Other" som är den lättåtkomliga naturen som är naturen vi kan skapa till exempel parkmiljöer. Den andra typen av natur som de beskriver är "Nature as the Exotic Other". Den typen av natur är mer svårtillgänglig och det blir en utflykt att ta sig dit och för vissa människor äventyr tilltalande. "Pristine Nature" är den tredje typen av natur som de beskriver. Den typen av natur ska vara så orörd som möjligt av människor. Det är platser där man kan få se vilda djur och växter i sitt naturliga habitat. De säger att platser av den typen finns oftast utanför staden och människor behöver bli upplysta om att de finns. Uggle och Olausson (2012) menar att olika sorters natur ger olika upplevelser och lockar olika sorters människor. Upplevelsen av äkta natur är svårslagen och att olika sorters natur kan skapa platser som lockar olika sorters människor. Vidare säger de att man måste berätta för människor om naturen för att de ska ta sig dit och att det på så sätt blir en plats.

Ett annat sätt att förbättra platsbild och trevnad på platser är offentlig konst (Carmona et al 2010). Statens konstråd (u.å.) beskriver att offentlig konst är en lösning som kan förbättra platsbilden samtidigt som man tar hänsyn till platsens kultur och traditioner. De anser att framtagandet av permanent konst på en plats bör göras tillsammans med en konstnär och människorna som bor eller vistas i området. Genom att göra så menar de att det skapas upplevelser i vardagen vilket kan höjer livskvaliteten på en plats. Genom att integrera människorna så sammansmälter det nya tillägget till platsens historia och traditioner. De menar att när människorna får vara med och uttrycka sig i processen skapas något platsspecifikt, det markerar ett värde, det bidrar till platsens identitet, det stärker platsens estetiska och sociala värden. Offentlig konst på en plats kan vara allt från

skulpturer, rörliga bilder, fasadmålningar eller ljud för att öka trevnaden och får människor att komma och stanna (Statens konstråd u.å.).

Al-Kodmany (2018) menar att människors minne av en plats är viktigt för att platsen ska få en stark ställning i samhället. Ett positivt minne av en plats kan få människor att återvända och besöka platsen fler gånger eller rekommendera till en vän (ibid.). Många människor lever idag i städer, därför är det viktigt att skapa bra platser som människor känner en koppling till (ibid.). Offentliga ytorna blir platser där människor känner en stolthet över området och människor väljer att ta sig dit även om det betyder att de behöver färdas en längre sträcka (Al-Kodmany 2018).

Furlan, Petruccioli och Jamaledin (2019) resonerar i sin artikel om hur man bevarar historiska traditionella byggnader och stadsdelar som samtidigt involverar ett nytt rumsligt språk, uttryck och karaktär. Hur kan en stadsförnyelse via placemaking även behålla den äldre strukturen och historien? I artikel är Doha, huvudstaden i Qatar, ett exempel på där bevarande av byggnadsarvet har sammanfogats med moderniseringen för att skapa rum och karaktär till offentliga ytor. Anledningen till att författarna skrivit om Doha är att där har stadsplanerare, arkitekter och medborgare varit medvetna om vikten av att ha stadshistoria som utgångspunkt i stadsplaneringsprocessen (ibid.). Insikten Furlan, Petruccioli och Jamaledin fick i undersökningen var att placemaking var något man kunde använda sig av för att försöka återuppliva oanvända platser i historiska stadsdelar. De menar att återupplivandet av historiska livet tillsammans med kulturella värderingar kan få offentliga ytor att bli levande och livliga (ibid.). Det är en modernisering samtidigt som man bevarar traditioner. Det Furlan, Petruccioli och Jamaledin vill förmedla med sin artikel är vikten av att ta hänsyn till historiska stadsbyggnadsideal och att det är lika viktigt att ta hänsyn till samtida människan som framtida människan (Raffaello, Attilio & Mohuiddin 2019).

Carmona med et al (2010) menar att offentliga ytor inte uppnår sitt syfte om de är platser som människor väljer att inte gå till för att det känns osäkert eller otryckt. Vid planering bör man beakta att kvinnor generellt är mer rädda än män på offentliga platser, skillnaden på att känna sig säker och vara säker, men också om offentliga ytorna skulle kunna utsätta någon för risk eller fara (ibid.). Undvikandet av offentliga ytor kan bero på rädsla för en viss "typ" av platser eller händelser som kan uppstå (ibid. ss.147-152). Özkan och Yilmaz (2019) anser att platsens värden ökar när man känner sig säker där på natten. Carmona et al (2010) påstår att platser som har utsatts för vandalism, krossade rutor, graffiti eller spyor är exempel på vad som kan upplevas som otryggt.

Russo och Cirella (2018) hävdar att brist i planering av offentliga rum i staden kan göra så att gröna platser försummas. Brist på förvaltning och fel växtval också bidra till att de blir outnyttjade platser. Herman, Sbarcea och Panagopoulos (2018) menar att om det finns gröna platser som möter människors behov så kommer människor att känna ansvar för platsen och tar därför hand om den. De menar att människor går från bara "användare" till att också bli en "värd" eller "vaktmästare" vilket blir ett enkelt verktyg om man vill att människor ska ta hand om offentliga miljön. Om människor tar hand om platser blir de säkrare eftersom Carmona et al (2010) menar att städade platser känns tryggare.

Carmona et al (2010) säger att privatiseringen också är en faktor som bidrar till otrygghet och segregation av människor. Säkerhet på platser ökar ju fler av olika åldrar, etniciteter, bakgrunder och klasser som använder dem. Med privatisering av

stadens ytor så skiljs människor istället åt av stängsel, väggar och portar (ibid.). De menar även att känslan av trygghet och säkerhet skapas på platser som är gestaltade så att människor vågar och vill besöka dem. Gator, parker och andra offentliga ytor är oftast folktomma på grund av bristande trygghet och säkerhet (ibid.). Samma sak gäller med brott, vandalisering och otrygghet som uppstår vid saknad av närvaro av människor på platser (ibid.). Att veta vad som gör en plats trygg är svårt men känslan av trygghet uppkommer när människor kan möta andra människor (Gehl 2010). Det fysiska offentliga rummet bör därför göra det möjligt för människor att ha koll på vad som händer runt omkring dem (ibid.). Utformningen bör ha en öppenhet och siktlinjer så att det blir överblick i den offentliga yta man befinner sig i (Carmona et al 2010). Dolda skrymslen och mörka partier är en otrygghetsfaktor där människor känner sig osäkra på vad som finns (ibid.). Det bör även vara en miljö som känns genomtänkt och till för människan där man känner att någon bryr sig om hur det ser ut (Project for public space 2007). Där man inte kan bete sig och göra precis hur man vill, eftersom brott ökar när människor känner sig anonyma (Carmona et al 2010). Allt i den offentliga miljön som påminner om brott, vandalism och kriminalitet har en negativ inverkan på platsens trygghetskänsla och trevnad (ibid. ss.150-154).

Exempel på lyckade offentliga platser

För att kunna förstå metoden placemaking är det bra att studera exempel på platser där det har använts. Genom att läsa om platser där metoden har använts får man referenser till hur det har fungerat. Fyra exempel nedan tar upp olika offentliga platser där placemaking används.

Frihamnen i Göteborg är ett stort område där byggprocessen kommer att ta lång tid och eftersom området ligger centralt bör det vara aktivt och kunna användas av människor under tidsluckan som uppstår i byggskedet (Göteborgs stad 2016b). Frihamnen är tänkt att nyttjas under tiden byggprocessen pågår för att kunna se vilka kvaliteter, relationer och potentiell utveckling på de offentliga ytorna och skulle kunna utvecklas ifrån. Olika händelser som sker i Frihamnen är tester som kan komma att användas permanent i framtiden (ibid.). De övergivna ytorna i området omvandlas till aktivitetsytor genom människors engagemang och deltagande (ibid.). Syftet med att ha placemaking i Frihamnen är att höja värdet och intresset på de i övrigt outnyttjade ytorna (Göteborgs stad 2016b). En av alla ytor i Frihamnen som ska bli park kallas för Jubileumsparken och fick år 2018 landskapsarkitekturutmärkelsen Siennapriset (Sveriges arkitekter 2018).

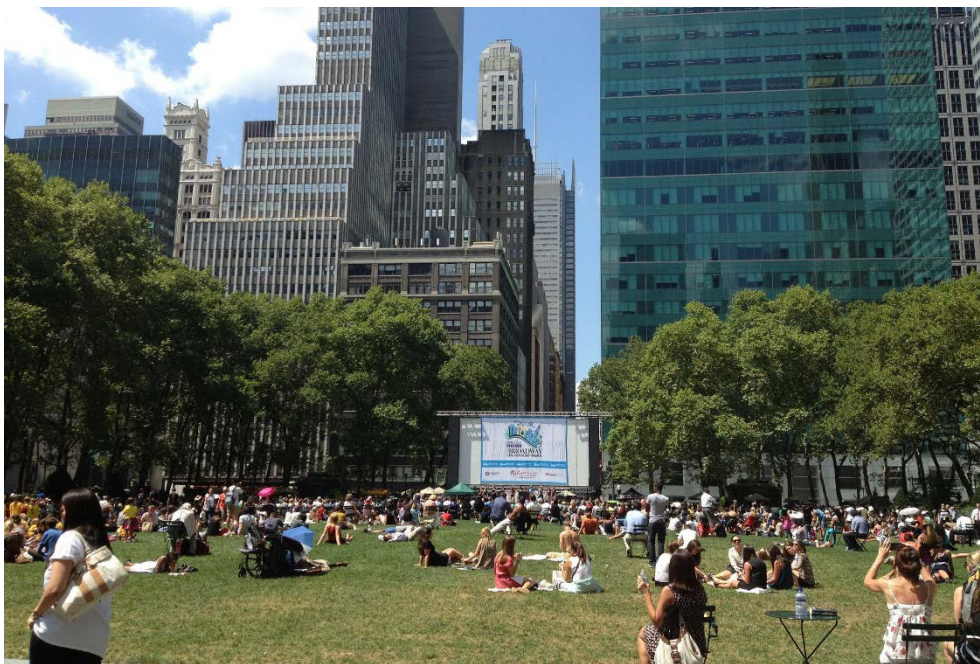
Jubileumsparken har som mål att utifrån aktiviteter och sociala möten mellan människor bli någonting som blir varaktigt i fysisk form och kommer att utveckla parkens framtida utformning (Göteborgs stad 2016a). Utformningen av parken sker stegvis växande för att inkludera människor i gestaltungsarbetet (ibid.). Tanken bakom det är att på både lång och kort sikt få människor till området, och därför byggs vissa av de tillfälliga objekten permanent som kommer stå där även när bostäderna är färdigbyggda men också göra att så att invånarna i Göteborg ska känna att det har blivit deras plats (ibid.).

Några exempel på objekt som skapats i Frihamnen och Jubileumsparken utifrån placemaking som metod är utomhusbassäng, bastu, odlingsbäddar, vattenkonstverk ett konstverk att leka på och sandstrand. Stor vikt har lagts vid att människor ska få bestämma innehållet på platsen för att låta människor vara, känna tillhörighet och känna att det är en plats de vill återkomma till. Det som finns i Jubileumsparken är

ett resultat utifrån dialog och kommunikation med boende och besökare på platsen (Göteborgs stad 2016b).

Enligt Göteborgs stad (2016a) är placemaking ett enkelt sätt att få liv till en ödslig och tom yta innan den är bebyggd. Göteborgs stad (2016a) använder sig av metoden för att skapa attraktiva mötesplatser som bjuder in till olika aktiviteter och mångfald för stadens medborgare under byggnadsprocessen. Göteborgs stad (2016a) menar att genom dialog och låta det som medborgarna vill ha växa fram under byggprocessen får man potentiella aktiviteter i realtid där medborgarna är med kontinuerligt och tar fram förslag (ibid.).

Bryant park är en stadspark som inte är särskilt stor eller känd. Platsen är omringad av höga skyskrapor och liknar en grön fyrkant i staden New York (Bryant Park Corporation 2019). Parken är öppen året runt och har offentliga ytor som tema där strukturen, elementen och detaljerna gör att parken passar alla och är väl använd (ibid.). Flyttbara stolar och bord finns utspridda över hela parken som gör det möjligt att slå sig ner där man vill (ibid.). Parkens inriktning är att ha olika aktivitetsmöjligheter som pingisbord, utomhusbibliotek, wi-fi, kubbspel, schack och en stor frodig gräsmatta. Parken blir via aktiviteterna tillgänglig för en majoritet av människor att använda (Bryant park 2019). På Bryant parks hemsida beskrivs parken som en av världens mest lyckade offentliga platser och har upp emot 12 miljoner besökare varje år trots att den inte är lika känd som närliggande Central Park. De framhäver parken som unik då de har bevarat de gamla klassiska franska formerna från tidigare stadsstruktur i den nya moderna stadsstrukturen samtidigt som den möter medborgarnas efterfrågan på en bra offentlig plats. Flera ingångar från kringliggande områden, offentliga sociala evenemang, konserter och tillfälliga kiosker visar att placemaking har fungerat i Bryant Park (Bryant park 2019).

Figur 1: Bryant park (Pixabay.com, Mschwander 2013)

Höga skyskrapor som möter en liten stadsdelspark som liknar en grön fyrkant.

Offentliga ytan är väl använd där stolar och bord står utspridda över hela parken

som gör att man kan slå sig ner vart man vill och vila. Utöver den stora gröna ytan finns utomhusbibliotek, gratis toaletter, wi-fi, pingisbord och olika slags evenemang.

I Detroit, USA, har det lagts ner mycket tid på att skapa bra offentliga ytor som invånarna i staden kan använda (Downtown Detroit partnership 2019). I staden har det funnits en vilja att utveckla samlingsplatser och upplevelseplatser för alla åldrar, där kulturella evenemang, interaktiva ljusinstallationer och restauranger med utsikt över staden är något som använts (ibid). Ett exempel på park i Detroit är Beacon Park. Downtown Detroit Partnership (2007) beskriver Beacon park som en 1,2 hektar stor park som är estetiskt vacker med sin cirkulära form och moderna design (ibid). I den offentliga parken finns ljus, energi och rörelse för att få en förbättrad användning och samtidigt få in olika kulturella egenskaper (ibid). Parken är en plats för att springa runt, leka, koppla av och ladda energi i. I Beacon park har placemaking som metod används vilket gjort parken välbesökt och öppen året runt med många Instagram-vänliga platser som du kan dela med dig av till vänner och familj (Downtown Detroit partnership 2019).

Sweeney med flera (2018) tar upp ett annorlunda exempel på placemaking i artikeln *Assembling placemaking: making and remaking place in a regenerating city* på en väggmålning bredvid en korsning med trafikljus i Newcastle, Australien. Väggmålningen var en del av ett konstprojekt där olika konstnärer fick måla på väggar runt om i staden (ibid.). Efter ett år började väggmålningen att slitas och ägaren av fasaden valde att måla över konstverket med svart färg. Många blev arga över att konstverket målades över då det var uppskattat att titta på när man väntade på att trafikljuset skulle slå om (ibid.). Missnöjet visades till exempel genom att en persons sprejade "WHY?" på den svarta väggen och på sociala medier genom att det skrevs om händelsen och delades inlägg om det (ibid.). Händelseförloppen har gjort så att platsen är välkänd fast det nu bara är en svart vägg och många i staden har nu en koppling till väggen och vet om dess historia. När väggmålningen fanns på platsen så var det inte någon som la lika mycket värde i dess existens, den uppskattades men fick inte så mycket uppmärksamhet. När den täcktes över blev människor först arga men genom dess frånvaro gjorde att människor blev mer intresserade av platsen (ibid.). Platsen blir ett exempel på att en yta inte behöver ha bra sociala möjligheter eller aktiviteter för att fånga människors uppmärksamhet (ibid.). De starka känslor som skapades vid förändringen av platsen gjorde att platsens identitet blev starkare än när väggmålningen fanns. En förändring i sig kan skapa positiva och negativa känslor och få upp människors ögon för en plats (Sweeney et al 2018).

2. Metod

I metoden står det om vilka verktyg vi har använt oss av för att kunna svara på frågeställningen. Det vi kommit fram till metoden redovisas i resultatet (3.) samt i teorin (1.4).

2.1 Informationssökning

För att hitta vetenskaplig grund till vår gestaltungsprincip genomfördes en litteraturstudie (Bryman 2016 ss. 90-119). Litteraturstudien redovisas i teoridelen för att ge en bakgrund till ämnet. Generella sökningar gjordes, sedan användes trattmodellen så att ämnet smalnades av mot frågan. En sammanfattning av teorier och vilka slutsatser vi har dragit finns i teorisammanfattningen.

Databaser som *Primo* användes för att hitta relevanta artiklar inom ämnet och *Scopus* för att hitta vetenskaplig litteratur som var mer samhällsinriktad. Böcker som *Public Places Urban Places* (Carmona et al 2010), *Life between buildings* och *Cities for People* (Gehl 2010ab) använde vi för att deras innehåll var relevanta för uppsatsen. Böckerna är inte vetenskapligt granskade och lästes därför kritiskt för att författarens idéer kan ha varit partiska (Bryman 2016 ss. 90-119).

Den information vi fick från olika organisationer, kurslitteratur och böcker stärkte vi försökte vi stödja med vetenskapliga publikationer.

För att svara på vår frågeställning analyserades och sammanställdes den information vi fick från litteraturstudien. Irrelevant information sållades bort så att endas fakta som vi ansåg vara relevant för frågeställningen återstod. Vi skapade utifrån det egna diagram och texter som visar på de delarna av organisationens definition som vi hittade underlag för.

Under rubriken gestaltungsprincipen (3.1) drog vi sedan slutsatser från de vetenskapliga texterna. Det gjordes för att kunna konkretisera hur man ska planera för att förbättra outnyttjade platser.

2.2 Platsval

Vi försökte hitta olika outnyttjade platser i Uppsala som enligt oss kan förbättras för att öka användningen av dem. Det gjorde vi för att behovet av fler bra offentliga platser ökar i och med att Uppsala förtätas. Platserna letade vi efter under tiden som vi gjorde litteraturstudien. Vi begränsade oss till Påvel Snickares gränd i centrala Uppsala som stack ut som en plats med karaktär och unika egenskaper. En hård och inramad plats som är i behov av förbättring.

2.3 Gestaltungsmetod

För att svara på vår frågeställning gjorde vi en gestaltning utifrån vår gestaltungsprincip på en outnyttjad offentlig plats i centrala Uppsala. Vi valde att gestalta en urban central plats med behov av ökad användning och bli mer attraktiv. Platsen vi valde blev en hårdgjord gränd som inte används vilket gör att den passar att testa vår princip på. Vi använde teori vi funnit under litteraturstudien för att skapa en gestaltungsprincip som användes vidare i gestaltningen.

Analys av plats

Platsen analyserades med en SWOT-analys. SWOT-analys används ursprungligen inom företagsekonomi. Vi har använt oss av analysen på flera tillfällen under utbildningen för att analysera platser och tyckte att den var tillförlitlig. Analysen var bra för att den gav en helhetsbild av platsen. SWOT-analys var mottaglig för tillämpningar, i arbetet tillämpade vi teorin i vår litteraturstudie för att vinkla analysen specifikt till det vi vill ta reda på. Inventeringen och analysen innefattade vad som finns på platsen och dess förutsättningar. Det här gjordes för att få ett underlag för gestaltningen.

Swot- analys

För att analysera platsen har vi använt oss av en SWOT-analys för att den tar fram analyser som är intressant för oss i gestaltungsprocessen. SWOT står för Strengths-styrkor, Weaknesses-svagheter, Opportunities-möjligheter and Threats-hot och frågor som vi använde under analysen var:

- » Vilka styrkor finns det som förstärker platsen?
- » Vilka svagheter har platsen?
- » Vilka möjligheter finns att använda sig av på platsen?
- » Vilka yttre hot har platsen?

När vi analyserade platsen blev det som gör en bra plats utifrån gestaltungsprincipen platsens styrkor, till exempel är grönska en styrka på platsen. Avsaknad av egenskaper bra platser bör ha enligt vår gestaltungsprincip blir svagheter vilket gör att brist på grönska blir en svaghet. På ett liknande sätt blev möjligheter platsen egenskaper med utvecklingspotential som platsen läge och hot blev platsspecifika problem som dåligt rykte och tidigare användning.

Program

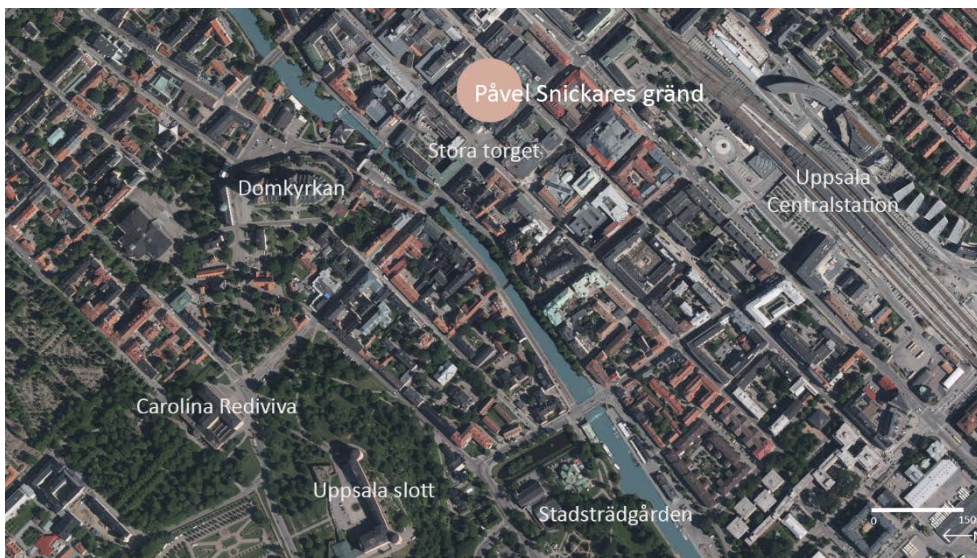
För att arbeta vidare med platsen skapades mål i form av program. Programmet speglade vad som borde göras på platsen för att lösa de problem som analysen visade på men även att bevara de styrkor som redan finns på platsen.

Gestaltning

I gestaltningen konkretiserades programmets mål genom utplacering av objekt och en förklaring till hur dessa objekt förbättrar platsen. De fyra beståndsdelarna som bygger upp gestaltungsprincipen används som rubriker för att visa på varför valen i gestaltningen gjordes.

3. Resultatet

Uppsatsens resultat består av två delar som redovisas nedan. De två delarna är Gestaltungsprincip (3.1) och Gestaltning Påvel snickares gränd (3.2). Gestaltungsprincipen är en översikt av teori (1.4) samt våra egna slutsatser som konkretiserar det teorin säger så att det går att använda i en gestaltning. Gestaltning Påvel snickares gränd består av analys, program och gestaltning. Gestaltningen är gjord för att testa hur vår gestaltungsprincip fungerar som metod för att förbättra en outnyttjad offentlig plats i Uppsala och på sätt svara på frågeställningen (1.3).

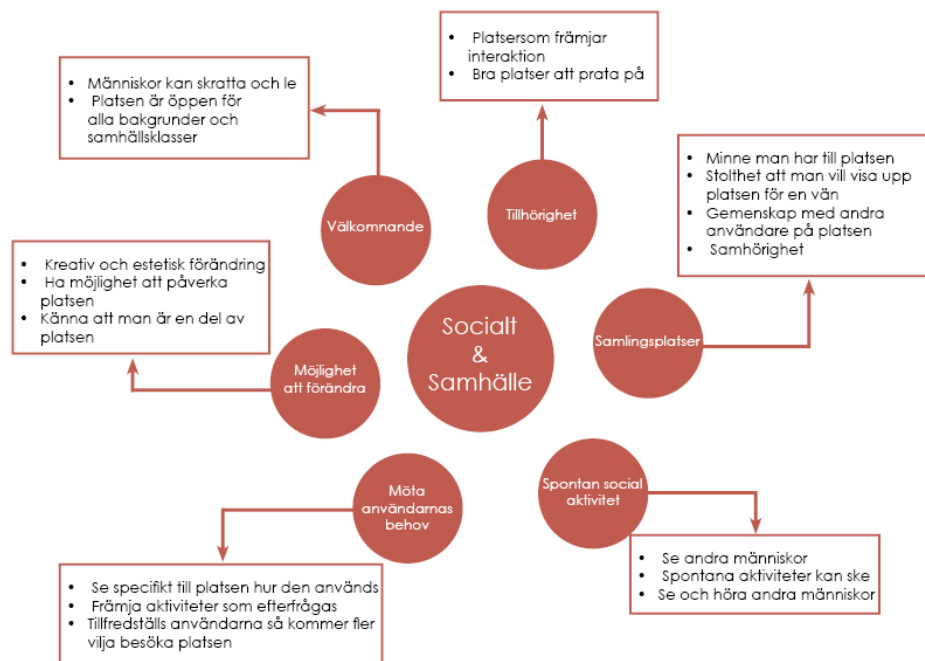
Figur 2. Baskarta Uppsala kommun

Karta över Uppsalas centrum som visar på den gestaltade platsens läge och kringliggande platser.

3.1 Gestaltungsprincipen

Texten nedan ska fungera som en gestaltungsprincip som gör det möjligt att förbättra outnyttjade offentliga ytor. Gestaltungsprincipen har delats upp i fyra beståndsdelar som underrubriker. Utifrån de fyra beståndsdelarna och vetenskapliga texterna har slutsatser dragits och konkreta förslag på hur man kan förbättra outnyttjade platser. Slutsatserna utifrån teorin blir vår gestaltungsprincip som kan användas för att öka användningen av outnyttjade offentliga ytor i städer. I gestaltungsprincipen är det tydligt vad som är våra egna antaganden och slutsatser.

Socialt och samhälle

Figur 3. © Lina Axelsson & Olle Gillsjö

Visualisering av de sociala och samhällsinriktade aspekterna. Diagrammet är en visualisering utifrån hur vi tolkar första beståndsdelen på vad som gör en plats bra utifrån de sociala och samhällsinriktade aspekterna.

Diagrammet bryter ner aspekterna i olika delar för att göra det lättare att förstå vad inom ämnet som gör en bra plats. För att en plats ska bli bra behöver den till exempel kännas välkomnande. Det kan göras genom att göra den öppen för olika grupper eller få människor att skratta och le. Genom att ge förutsättningar för social miljö så får platser liv, vilket i sig skapar säkerhet, stärker grannskap och samhällen (Webb 2013 s.36). Diagrammet visar hur vi resonerat från tidigare forskning inom ämnet och är vår tolkning över vad som gör en plats bra utifrån de sociala och samhällsinriktade aspekterna.

Özkan och Yilmaz (2019) säger att det är viktigt att ta till vara på länken mellan användaren och platsen. De påstår att det inte behöver vara en god fysiskt utformad miljö som får människor att använda platsen utan att det är andra människor som gör platsen (Özkan & Yilmaz 2019). Gehl skriver att människor söker sig till platser där aktiviteter pågår eller där andra människor befinner sig. Därför anser vi att det är viktigt att det finns möjlighet att kunna besöka platsen regelbundet, göra så att människor kan samtala i grupper, mötas och få ögonkontakt med andra. Det ska även finnas aktiviteter som kan inkludera många människor.

Det som kan få människor att stanna upp på platser och beskåda andra är tillgång till traditionella bänkar men också informella sittplatser som kanten på en fontän, trappor eller möjlighet att slå sig ner på marken (Gehl 2010b). Då skapas spontana sittmöjligheter och möten som fungerar året om (Gehl 2010).

Al-Kodmany (2018) beskriver att platser skapas där det sker socialt utbyte och där människor har minnen förknippade till platsen. Han menar också att det är viktigt för människor att känna sig välkomna. Därför är det viktigt att skapa offentliga miljöer som inbjuder till social aktivitet, unika miljöer som människor

lätt kan knyta minne till och inbjudande miljöer där alla känner sig välkomna (Al-Kodmany 2018). Vi anser att lekfulla och kreativa aktiviteter kan föra samman människor i nya sociala samband. Offentlig konst och många olika aktiviteter gör platser unika vilket gör det lättare för människor att knyta minnen till dem.

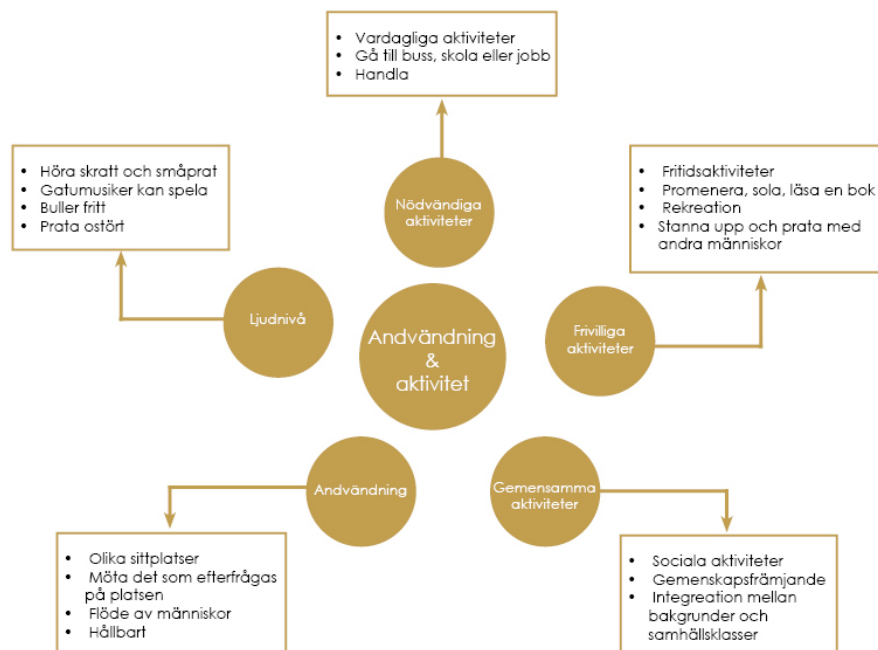
Webb (2013) och Álvarez & Duarte (2017) menar att det är viktigt för människor att känna en koppling till platser. Webb (2013) menar också att det är viktigt för människor att uttrycka sig, kunna skapa en relation med sin sociala miljö, vara med i en gemenskap och kunna påverka omgivningen de lever och vistas i. De menar att kreativ handling gör så att man känner att man är med och skapar platsen. Alltså blir möjlighet till kreativa initiativ på platser en bra metod för att skapa en använd plats (Webb 2013 s.35) (Álvarez, Duarte 2017). Webb (2013) menar att om människor får möjlighet att uttrycka sig estetiskt på en plats känner de också att de tillhör och kan påverka den. På så sätt skapas en relation och koppling till en plats (ibid. s.35). Vi anser att kreativt skapande kan ges uttryck i till exempel graffiti, möjlighet till utställning, offentlig konst eller objekt som går att förflytta för att förändra platsen.

Glover, Shinew och Parry (2005) berättar om hur stadsodling kan skapa nya sociala möten mellan människor från olika platser i samhället. Möjligheten att förändra platser genom att plantera gör så att människor får ett starkt band till platsen (ibid.). De förklarar hur ätbar vegetation skapar platser som människor känner ansvar över. Stadsodling får också människor att integrera med varandra (Asp 2009). Därför anser vi att kolonilotter och offentliga ytor med odlingsmöjligheter är ett bra verktyg för att skapa koppling mellan människor och koppling mellan människan och platsen.

Gehl pratar om hur ljudnivån påverkar social aktivitet. Möjlighet till social aktivitet blir lättare vid lägre ljudnivåer (Gehl 2010). Vi anser därför att det blir bättre platser när ljudnivån är låg.

Gehl säger att på bra platser uppstår det spontana möten mellan människor i form av hälsningar och konversation. Det som krävs för att sociala möten ska ske är att mer än en person vistas på platsen (Gehl 2010). Vi anser att landskapsarkitekter kan planera trivsamma platser som gör det möjligt för människor att ingå i spontana möten och på så sätt skapa en gemenskap.

Användning och aktivitet

Figur 4. © Lina Axelsson & Olle Gillsjö

Visualisering av aspekterna användning och aktivitet

Diagrammet som är en visualisering hur vi tolkar vad som gör en plats bra utifrån användning och aktivitet.

Diagrammet bryter ner aspekterna i olika delar för att göra det lättare att förstå vilka aspekter som är kopplade till hur människor använder platser och hur det gör en bra plats. Utifrån delen användning och aktivitet menar Project for public space att på en bra plats ska det finnas en variation av aktiviteter. Olika aktiviteter bjuder in människor i olika åldrar, bakgrund och preferenser vilket gör att platsen används alla tider på dygnet året om (Project for public spaces 2007). Diagrammet visar vår tolkning över vad som gör en plats bra utifrån aspekterna användning och aktivitet med grund i vetenskapliga texter.

Özkan och Yilmaz (2019) säger att det är viktigt att titta på vad platsen användare vill ha. De menar att om man skapar aktiviteter för användarna av platsen så gynnar man platsens övergripande bild. Människor drar människor vilket ökar platsen värde (Özkan & Yilmaz 2019). Vi tolkar det som att man till exempel kan skapa bättre möjligheter för skejtare på ytor där människor redan skejtar och på sätt locka fler människor. Eller att man skapar sittplatser på ytor där människor redan samlas vilket kan göra ytan till en tydligare plats.

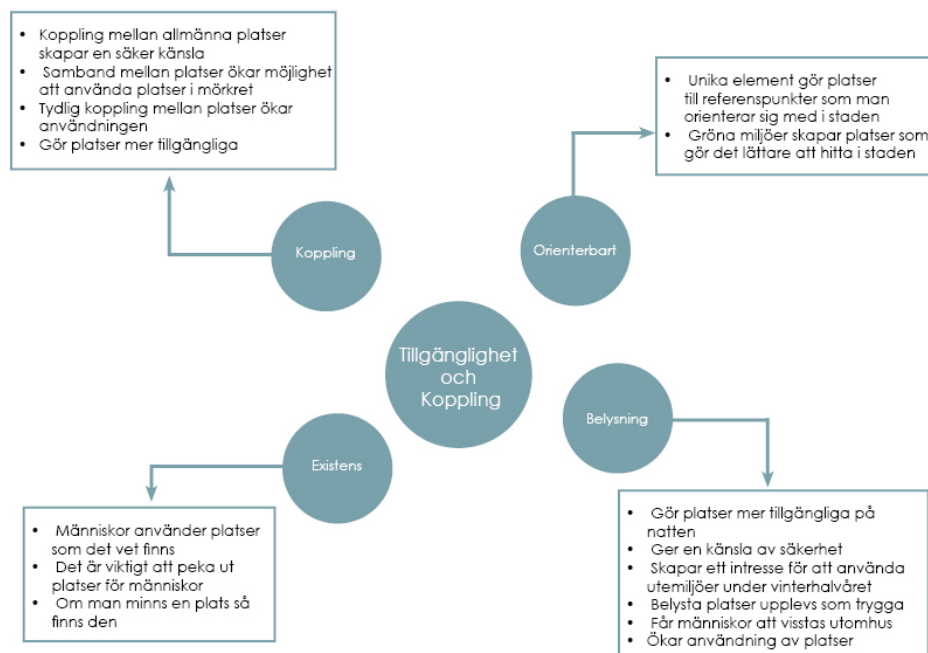
Gehl hävdar att utformningen spelar roll för hur människor använder rummet (Gehl 2010b s.16). Han anser att det är de små aktiviteterna som förbättrar platser. Vidare menar han att bra gestaltning ökar frivilliga aktiviteter och förbättrar upplevelsen av nödvändiga aktiviteter på en plats (ibid. ss.9-14). Vi har dragit slutsatsen att små förändring kan göra stor skillnad. Att komplettera en plats med sittplatser, ljus, mer vegetation, offentlig konst och skyltar är enkla element som kan enkelt förändra platsens uttryck.

Glover, Shinew och Parry (2005) anser att stadsodling skapar aktiviteter i det offentliga rummet. De menar att platsen öppnas upp och mötesplatser skapas med

stadsodling. Användningen ökar då människor i staden kan byta erfarenheter och kunskaper med varandra, samtala med grannar och förvaltning av platsen (Glover, Shinew & Parry 2005). Vi har dragit slutsatsen att stadsodling är ett bra alternativ vid planering av platser för att det skapar en återupprepad användning av platsen. Genom att det finns kolonilotter, stadsodling eller pallkragar kommer människor komma tillbaka flera gånger.

Statens konstråd menar att offentlig konst bjuder in till olika aktiviteter i det offentliga rummet. De säger att offentlig konst bryter det normala rörelsemönstret och skapar integration och interaktiva processer. Samma funktion har även tillfälliga installationer som musik och dans (Statens konstråd 2019). Vi anser att offentlig tillfällig konst är något som man kan använda sig av när man utvecklar outnyttjade offentliga ytor. Olika performance, dans, musik och tillfälliga installationer är något som man kan använda sig av för att aktivera människorna på platserna.

Tillgänglighet och kopplingar

Figur 5. © Lina Axelsson & Olle Gillsjö

Visualisering av aspekterna tillgänglighet och kopplings

Diagrammet är en visualisering utifrån hur vi tolkar tredje beståndsdelen på vad som gör en plats bra utifrån tillgänglighet/- och kopplingsaspekter

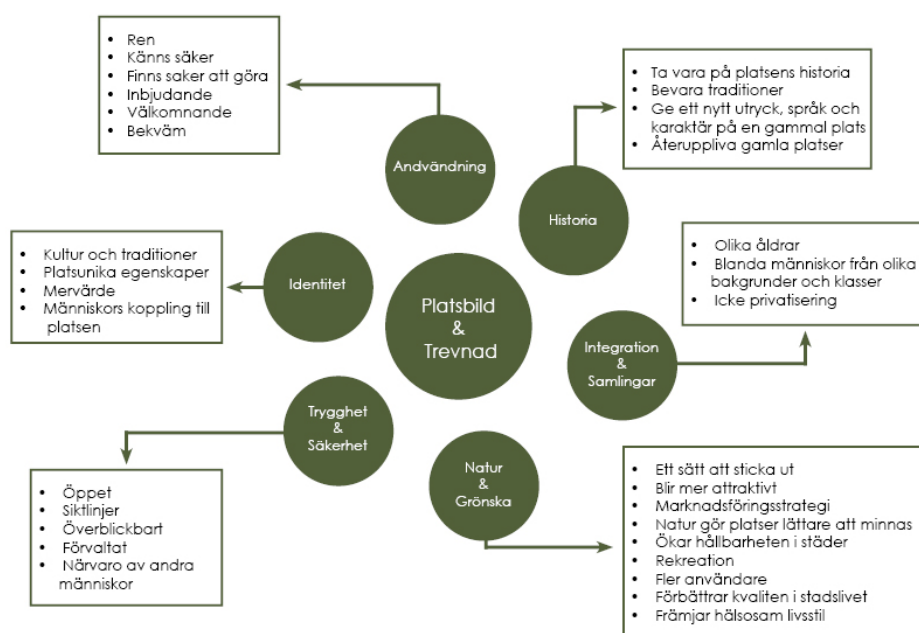
Diagrammet bryter ner aspekterna i olika delar för att göra det lättare att förstå vad inom ämnet som gör en bra plats utifrån hur den är tillgänglig för människor och hur kopplingen till andra platser påverkar den. Till exempel för att en plats ska bli bra behöver den vara lätt att röra sig på, enkel att hitta till och att det finns tydliga in- och utgångar (Carmona et al 2010 ss. 119-120). Genom att ha temporära element kan också förbättra lokalsinnet och orienterbarheten till platsen så att användningen ökar (ibid.). Diagrammet visar hur vi utifrån tidigare forskning resonerar inom ämnet och är vår tolkning över vad som gör en plats bra utifrån aspekterna tillgänglighet och koppling.

Enligt Gehl ökar tryggheten och tillgängligheten på en plats med belysning. Han menar att ljussättningen spelar stor roll hur vi upplever en plats när det är mörkt och under det långa vinterhalvåret. Han anser även att belysning gör så att tryggheten ökar och att det även bidrar till att göra platser mer attraktiva. Ljussättning behöver därför inte bara vara funktionellt utan också vara någonting som skapar rumslighet och estetik på en plats (Gehl 2010b). Vi anser därför att man skulle kunna använda sig av olika typer av ljuskällor som armaturer på lina, ljusslingor, tillfälliga ljusinstallationer och fasadarmaturer för att ta ner ljuset på en mänsklig skala och skapa bättre, tryggare och attraktiva platser.

Carmona et al (2010) och Cilliers et al (2014) hävdar att platser ska ha en egen identitet för att ge platsen en förstärkt karaktär. De menar att en identitet även får människor att känna sig hemma och bekant med platsen. I artiklarna beskrivs det att man öka karaktären via olika vegetation som gör det lättare att orientera sig i och till platsen. Olika markbeläggning kan även ge en prägel på platsen så den blir igenkänningsbar (Cilliers et al 2014) (Carmona et al. 2010). Det har vi tolkat som att man kan använda sig av grönska och unika element för att stärka platsens karaktär. Platsens stärkta karaktär göra platsen lättare att orientera sig till och kring samt att komma ihåg platsen.

Enligt Sweeney et al (2018) kan platser få en tydligare identitet om man informerar människor var platsen finns. I artikeln beskriver de hur de gjorde en karta för att visa olika konstverk i staden. (Sweeney et al 2018) Vi anser att man på flera sätt kan informera människor om platser. Tydliga entréer, skyltar och kartor gör människor uppmärksamma på att platsen finns och det är en större chans att de känner sig inbjudna till platsen.

Platsbild och trevnad

Figur 6. © Lina Axelsson & Olle Gillsjö

Visualisering av platsbild- och trevnadsaspekter.

Diagrammet är en visualisering utifrån hur vi tolkar fjärde beståndsdelen på vad som gör en plats bra utifrån platsbild- och trevnadsaspekter.

Diagrammet bryter ner aspekterna kopplade till platsbild och trevnad i olika delar för att göra det lättare att förstå vilka aspekter som är kopplade till hur människor ser och trivs på platser samt hur det gör en bra plats. Project for public spaces hävdar att människors syn på en plats påverkar användningen. För att människor ska vilja använda platsen så är det viktigt att platsen är välskött, känns säker och att det finns olika sittmöjligheter (Project for public spaces 2007). Det ska även finnas grönska och att det finns en blandning av människor som använder den och att de känner sig välkomna (Herman, Sbarcea & Panagopoulos 2018). För att platsbilden ska öka bör man även ta hänsyn till kultur och traditioner för att platsen ska bli bra (Statens konstråd (u.å.)). Diagrammet visar hur vi har resonerat från tidigare forskning inom ämnet och är vår tolkning över vad som gör en plats bra utifrån platsbild/- och trevnadsaspekter.

Uggla och Olausson (2012) skriver om olika sorters natur som skapar olika typer av platser. "Nature as the Familiar Other" är natur som finns sammanflätat med vardagslivet. Natur som går att planera in i staden för att mjuka upp stadsbilden. Konstgjord grönska tar in naturen i staden och skapar gröna oaser. "Nature as the Exotic Other" är natur där man kan ta del av äventyr. Spännande natur skapar tydliga platser och kan vara viktigt för en stads profil. "Pristine Nature" är orörd natur där man kan få se djur och växter på ett naturligt sätt.

Både "Nature as the Exotic Other" och "Pristine Nature" kan vi inte skapa. Men genom att visa för människor var naturen finns så kan de bli viktiga platser. Om människor inte vet att ytan finns så blir det inte en plats. (Uggla & Olausson 2012)

Vi anser att alla olika sorters natur kan bli platser även om vi bara kan projektera "Nature as the Familiar Other". De andra typerna av natur kan bli väldigt viktiga för en stad ur en kommersiell synvinkel. Men dessa typer av natur kommer först bli platser när man berättar för människor att de finns. Vi anser att det är de naturliga platserna som ger dem största upplevelserna. Genom att peka ut området så skapar man en plats för människor att besöka och uppleva.

Cilliers et al (2014) anser att platser med grönska ger ett positivt och välkomnande intryck (Cilliers et al 2014). Russo och Cirella (2018) skriver att grönska förbättrar stadens värden och ökar antalet besök på platser (Russo & Cirella 2018). Vi anser därför att grönska är ett bra sätt för att få människor att använda platser. Grönska kan göra hårda platser mer inbjudande.

Russo och Cirella menar att dåligt växtval och dålig förvaltning gör så att platser inte används (Russo & Cirella 2018). Det visar på att det är viktigt med gestaltning som är anpassad för platsens förutsättningar. Det är även viktigt att platsen får den förvaltningen som krävs för att den inte ska förfalla.

Herman, Sbarcea och Panagopoulos (2018) anser att när grönska uppfyller allmänhetens förväntningar så vill de ta ansvar för platsen (Herman, Sbarcea & Panagopoulos 2018). Vi drar då slutsatsen att väl fungerande grönska minskar belastningen på förvaltarna då användarna känner ett större ansvar att ta hand om platsen.

Carmona et al (2010) skriver om hur säkerhet är viktigt för platsbilden. De anser att människor inte använder platser som känns otrygga. Ostädat uttryck och privatisering får platser att kännas otrygga (Carmona et al 2010). Vi drar slutsatsen att platser som ser välkomnande och välvårdade ut också känns säkrare. Vi drar också slutsatsen att privatisering av ytor påverkar hur pass säkra platser runt omkring den privata ytan känns.

Carmona et al anser att det sker en segregation då vissa grupper inte vågar använda vissa platser på grund av vandalism och mörker. Människor vill inte använda platser som är vandaliserade och när platserna är folktomma så sker det mer brott och vandalism (Carmona et al 2010 ss.150-154). Vi tänker att om man gestaltar med mycket lampor på platser så kommer fler människor våga använda platsen när det är mörkt. Det kommer i sig göra så att det sker mindre vandalism och färre brott på platsen. Mer lampor kommer göra så att människor får en bättre bild av platsen i längden.

Furlan, Petruccioli och Jamaledin (2019) menar att man kan använda platsers historia för att skapa livligare platser. De menar att en kombination av historia och modernisering kan skapa bra platser. Vi har dragit slutsatsen att man kan utnyttja historia för att ge platser en starkare karaktär. Vi tror även att man kan skapa en tydligare kulturell koppling på platsen som ger den ett nytt uttryck

Statens konstråd menar att man kan få en bättre platsbild och öka trevnaden på en plats genom att offentlig konst användas. De hävdar att offentlig konst är en lösning som tar hänsyn till platsens kultur och traditioner samtidigt som den kan stärka de estetiska värdena och integrera människorna. De säger även att permanent offentlig konst kan vara allt ifrån fasta skulpturer, rörliga bilder, ljud eller fasadmålningar (Statens konstråd u.å.). Vi tänker därför att offentlig konst är bra att använda sig av inom utveckling av outnyttjade offentliga platser eftersom de knyter an till platsen, historien, ger identitet och integrerar människor.

3.2 Gestaltning Påvel snickares gränd

Påvel snickares gränd är en plats i centrala Uppsala som saknar en inbjudande känsla, tydligt syfte och en anledning för människor att stanna till. Dess centrala placering gör att den potentiellt skulle kunna vara en viktig urban yta. Påvel snickares gränd är en yta med stora möjligheter men med problematik som stoppar människor från att använda den. Förutsättningarna gör att platsen är optimal för oss att testa vår gestaltungsprincip på.

Vad händer och vad finns på Påvel snickares gränd?

Många av Uppsalas invånare rör sig i omgivningen där gränden ligger. Stora torget, gågatan och Dragarbrunnsgatan ligger precis intill. Entréerna till gränden gränsar Dragarbrunnsgatan i öst och Svarbäcksgatan i väst med smala passager in till gränden. Trafik är tillåtet i gränden med utfart mot Dragarbrunnsgatan.

Rörelsemönstret som vi kunde se på platsen var ett genomfartsmonster där människoflödet rörde sig rakt igenom. Vegetationen i gränden består av tre medelstora lindar. Resten av platsen är hårdgjord med olika markmaterial och fasader. Gränden är relativt smal och inramad med höga husfasader vilket gör att den är skuggig och mörk större delen av dagen.

SWOT- analys av plats Påvel Snickares gränd:

Swot-analysen används för att ta fram Påvel Snickares gränds styrkor, svagheter, möjligheter och hot.

Styrkor: Gränden har vackra fasader och en grön vägg. Den är centralt belägen och är en koppling mellan Dragarbrunnsgatan och Svarbäcksgatan. Platsen är omsluten av byggnader vilket gör att den bli fri från stadens buller. Portar har

befintlig street art som ökar de estetiska värdena. Gränden är överblickbar och har befintlig vegetation.

Svagheter: Platsen upplevs som en på- och avlastningsyta. Varuvagnar visar på att ytan är en baksida till de kringliggande husen. Ytan används endast som passage och människor går väldigt fort genom. Det finns inga sittplatser, frivilliga aktiviteter eller element som lockar vilket gör att människor inte har någon anledning att stanna upp. Platsen har ett dåligt rykte vilket är en anledning till att den inte används. Det finns ingen vegetation på mänsklig nivå, den vegetationen som finns är hög och gles. I koppling till platsen finns det ett gym och en bar, aktiviteterna är riktad till en specifik grupp av människor vilket utesluter många. Viss trafik förekommer på platsen då ingången till ett garage finns. Den dåliga belysningen, platsens rykte och att platsen är smutsig gör att människor undviker att göra nödvändiga och frivilliga aktiviteter. Uteserveringen som finns på platsen är privat, privatiseringen är en faktor som bidrar till en otrygg känsla på platsen. Vissa fasader är monotona och bidrar inte till platsens estetiska värden. Platsen har ovälkomnande entréer vilket gör att den inte används.

Möjligheter: Central offentlig yta med stor potential att bli en mötesplats. Den är överblickbar och har siktlinjer till Uppsalas två centralgator. Husfasader som visar olika tidsepoker finns. I gränden finns det potential att mjukas upp med hjälp av utveckling av den befintliga gröna väggen.

Hot: Gränden har dåligt rykte vilket gör det svårt att få människor att använda platsen. Den känns avsidat fast den är central belägen.

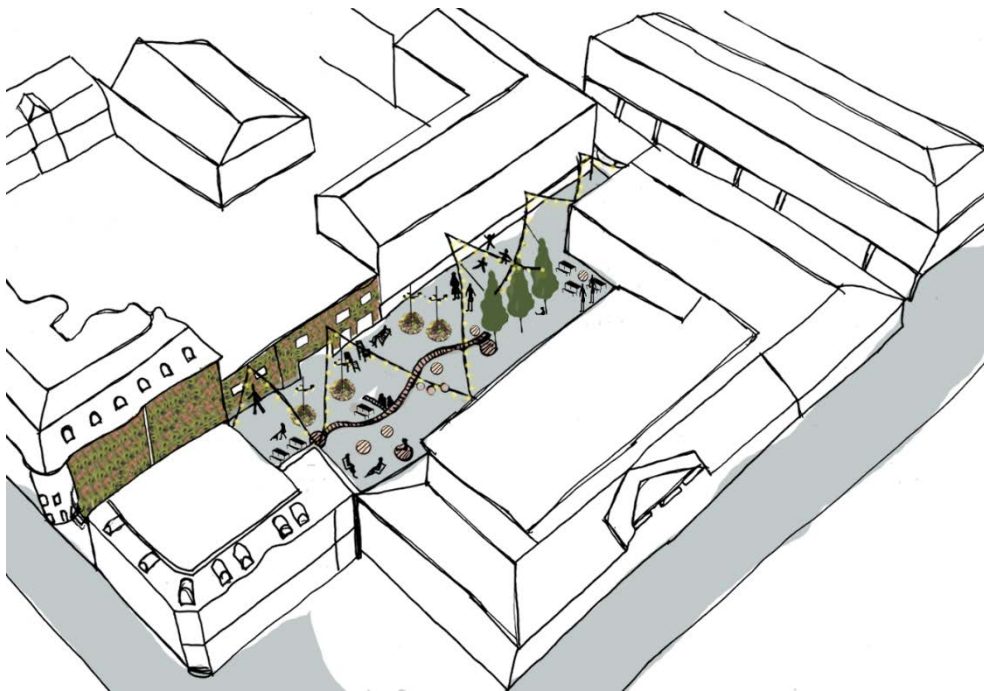
Program för Påvel Snickares gränd

Programmet för Påvel Snickares gränd är baserat på gestaltungsprincipen och är grunden som vi utgått ifrån i vidare gestaltning. Programmet är riktlinjer och mål för gestaltningen.

För att öka platsvärdet i gränden behöver man motverka känslan av att det är en baksida genom att ge den ett mer användbart och städat uttryck. För att platsen ska kännas säkrare, ljusare, mer intressant och skapa rumslig estetik så planeras ljuskällor med dekorativa värden in på platsen. Då platsen har begränsat med yta används de monotona fasaderna som gröna väggar för att få grönska på platsen. Genom att lyfta fram och utveckla den gröna väggen och platsens funktion som en länk mellan Dragarbrunnsgatan och Svartbäcksgatan får platsen ett bättre rykte, identitet och användning. Möjligheter skapas för frivillig aktivitet vilket får människor att stanna upp längre och skapa en social mötesplats. Mer vegetation på platsen styrker dess identitet och gör platsen trevligare, dessutom får platsen ett välkomnande uttryck vilket gör att fler människor hittar till den. För att Påvel snickares gränd ska kunna uppnå sin fulla potential så är det önskvärt om trafiken på längre sikt avvecklas. Istället för att bara vara en passage ska Påvel Snickares gränd utvecklas till en plats för människor i Uppsalas centrum.

Gestaltning av Påvel snickares gränd

Följande resultat är ett möjligt sätt att gestalta Påvel Snickares gränd med den framtagna gestaltungsprincipen. Den nya gestaltningen görs för att öka användandet av den centrala oanvända gränden i Uppsala. Gestaltningen är uppdelad med inspiration från placemakings fyra beståndsdelar.

Figur 7. © Lina Axelsson & Olle Gillsjö
 Militärperspektiv över en möjlig gestaltning av Påvel Snickares gränd.

Figur 8. © Lina Axelsson & Olle Gillsjö
 Perspektiv över Påvel Snickares gränd mot öst under dagtid.

Figur 9. © Lina Axelsson & Olle Gillsjö

Perspektiv över Påvel Snickares gränd mot öst under nattid.

Socialt och samhälle: Flera gröna väggar och bänkar med speciella former stärker platsens identitet och rykte. Bänkarna blir en samlingsplats där sociala möten kan förekomma. Bänkarna skapar möjlighet till att samtala i grupp, observera människor som går förbi samt spontan sittmöjlighet. Den öppna ytan skapar möjlighet för tillfälliga installationer att ske. Kreativa inslag i form av dansnummer, musik eller utställningar ger människor en starkare koppling till platsen. De kreativa aktiviteterna skapar möjlighet för nya sociala sammanhang.

Sittplatser i olika former och vinklar skapar talkscape. När trafiken med tiden avlägsnas från platsen kommer ljudnivån bli längre vilket ökar möjlighet för social aktivitet.

Användning och aktivitet: Platsen är belägen i centrala Uppsala där det finns en brist på icke kommersiella sittplatser. Genom att öka antalet sittmöjligheter ökar de frivilliga aktiviteterna och det skapas en samlingsplats. Sittplatserna gör det möjligt för människor att umgås, sitta, äta, titta på andra och hålla en konversation.

Den öppna ytan lämnas fri för att tillfälliga aktiviteter så som gatumusiker eller matvagnar vilket får människor att röra sig lugnt förbi platsen eller stanna upp. Väggmålningarna på platsen bevaras för att få människor att stanna upp och gör så att konversationen kan starta sporadiskt. Väggmålningarna inbjuder även till kreativt tänkande och visar att staden kan förändras av människor. Planteringar bryter genomfartsmönstret och får människor att gå långsammare genom gränden.

Tillgänglighet och kopplingar: Armaturer på linor över platsen skapar en känsla av säkerhet och gör platsen mer estetiskt tilltalande. En förbättrad belysning ökar användningen av platsen då den blir mer tillgänglig. Genom att markera entréerna

till platsen med skyltar så blir människor medvetna om att den finns vilket gör att användningen ökar. De gröna väggarna gör att platsen får en starkare identitet och människor får lättare att känna igen den. Grönskan gör det lättare att orientera sig runt om och till platsen då det blir en referenspunkt i centrum.

Platsbild och trevnad: De gröna väggarna skapar ett välkomnande intryck och mjukar upp platsen som i nuläget är ganska hård. Grönskan i form av gröna väggar och planteringar gör att platsen blir en tydligare del av staden och fler vill besöka platsen då det blir en upplevelse. De befintliga lindarna bevaras för att de bidrar till platsbilden. För att ta bort känslan av att platsen är en baksida och göra att den känns mer omhändertagen görs fler fasader om till gröna väggar. Lampor gör platsen attraktiv och estetisk tilltalande då den tar ner ljuset på mänsklig skala. Bänkarnas organiska form och trämaterial mjukar upp platsen och bryter av mot de hårda fasaderna och markmaterialet.

4. Diskussion

Project for public spaces är en organisation som definierar och jobbar med begreppet placemaking. Organisationen har definierat vad de anser är en bra plats i olika diagram och texter. Materialet som de har är inte vetenskapligt grundat och vi har inte arbetat med deras definition av placemaking då den har medborgarmedverkan som en central del i arbetsprocessen. Vi har dock utgått ifrån teorin bakom placemaking och använt oss av den som en inspiration och grund för vårt sätt att förbättra utnyttjade offentliga ytor. Under litteraturstudien kunde vi bara hitta underlag för vissa delar av definitionen och har utifrån det gjort egna tolkningar med grund i vetenskapliga artiklar för att se vad som gör en plats bra. Vi har därför skapat egna diagram som visar på de delarna av organisationens definition som vi hittade underlag för. Vårt arbete utgår därför inte från deras definition och bör därför inte ses som en spegling av placemaking och deras åsikter utan som en inspiration för vår gestaltungsprincip. Vi har skapat en egen gestaltungsprincip med Project for public spaces som förebild och i sättet hur de jobbar med att förbättra utnyttjade offentliga ytor. Vi arbetar inte med placemaking utan med teorin bakom begreppet för att använda delar ifrån det i vår egen uppfattning av hur man förbättrar offentliga platser.

I det här arbetet har vi arbetat ingående med att förstå och bearbeta hur man kan förbättra utnyttjade offentliga ytor i Uppsala centrum. Vi har tidigare jobbat med platsskapande men inte till den uträkning där placemaking har använts som förebild. En av utmaningarna som vi har stått inför med arbetet var att leta efter texter med vetenskaplig grund placemaking som utgångspunkt för att sedan göra våra egna tolkningar. Problemet uppstod då det inte är ett lika etablerat begrepp här som det är utomlands som till exempel, New York, Detroit eller i Australien. Utmaningen har därför varit att tolka och översätta användandet och det som skrivs om metoden från andra länder till att använda sig av det i en svensk kontext och våra egna tolkningar. Vi tyckte till en början att begreppet kändes stort och var

svårgreppbart, men genom att göra en litteraturstudie och testa olika gestaltungsförslag har vi lyckats kunna förstå teori och hur vår egen gestaltungsprincip kunna appliceras i verkligheten.

Metoden är inte lika etablerad i Sverige som den är utomlands. Det är därför vi har valt att använda oss av den för att se om den skulle kunna fungera i en svensk kontext, dels för att bli mer etablerad men också för att människor ska få upp ögonen för teorin bakom placemaking samt om det skulle kunna vara en metod som används vid utvecklingen av outnyttjade offentliga ytor. Uppfattningen vi har fått efter att ha läst litteraturen är att det engelska ordet placemaking redan är ett väletablerat uttryck och metod. Användning av en svensk översättning i arbetet skulle därför resulterat i att innebörden av ordet försvinner samt att det blir direktöversatt att vi använder oss av placemaking i vad vi själva gör. Platsskapande/platsutveckling som den svenska översättningen är betyder något annat än vad begreppet placemaking gör. Platsskapande/platsutvecklande är mer ett begrepp vi skulle kunna kalla vår gestaltungsprincip för.

Landskapsarkitektur är något som förändras med tiden, vi kan inte veta hur en plats kommer att användas efter att den är färdigbyggd. Användningen och behovet som människor har på offentliga ytor kommer alltid att förändras med tiden och även teorin bakom placemaking och hur man förbättrar outnyttjade offentliga ytor. Utifall samma gestaltade plats skulle analyseras om 2, 5 eller 10 år skulle användningen av platsen inte vara detsamma och vara i behov av andra tillägg och en annan gestaltning. En kontinuerlig uppföljning av platser behövs för att se vad som används, efterfrågas och om man ska förbättra platsen ännu en gång.

En slutsats vi har kommit fram till i det här arbetet är att flexibilitet hos platser är viktigt för att öka användningen. Att planera för att platsens användning kan förändras gör att den kommer kunna möta efterfrågan och olika behov med tiden. Genom att planera in flexibla objekt och vegetation så kommer platsen att utvecklas efter hur människor använder den. Flexibilitet låter människor vara en del av utvecklingen av platsen.

4.1 Metoddiskussion

Under litteraturstudien samlade vi teoretisk information. För att arbetet inte skulle bli för stort valde vi att utgå från Project for public spaces teoretiska beskrivning av begreppet placemaking. Andra aktörer har egna definitioner av vad som är en bra plats. Om vi hade utgått från andra aktörers definition hade vår sökprocess kunnat leda oss i olika riktningar och vi hade fått en annan gestaltungsprincip och gestaltning. Andra sökord och databaser hade även gjort att vi hade fått en annan teori av vad placemaking är. Om någon annan gjort samma arbete hade de fått en liknande teori och gestaltungsprincip. Sökandet efter samma svar gör att olika sökord och litteratur leder till likartade resultat. Det är tolkningen och användningen av gestaltungsprincipen i gestaltningen som hade kunnat se annorlunda ut, eftersom tolkningar och val skiljer från människor så hade gestaltningen varierat.

Den information vi har tagit från böckerna skrivna av Carmona et al (2010) och Gehl (2010ab) har vi läst kritiskt. Deras texter utgår till stor del ifrån deras åsikter och arbetslivserfarenheter vilket gör att texterna är teorier och inte vetenskapliga

artiklar. Vi har försökt tänka själva om deras argument är rimliga och väga deras resonemang mot vad vi har lärt oss på utbildningen.

För att få en bredare förståelse över hur man kan förbättra outnyttjade offentliga platser så hade vi kunnat välja fler platser att undersöka och analysera. Vi kunde ha valt att använda oss av fyra platser istället för en för att få ett bredare perspektiv och mer exempel. Ramen för kandidatarbetet gjorde att tiden inte räckte till för det. Vi valde en plats i centrala Uppsala som vi ansåg kunde användas mer och på ett bättre sätt. Eftersom gestaltning är platsspecifikt hade resultatet förändrats om vi hade valt andra platser. Samma argument visar på att om vi hade valt platser i en annan stad eller land hade resultatet också förändrats.

Vi testade att göra mer gestaltning för att se hur gestaltungsprincipen skulle kunna fungera på andra platser. Vi producerade några bilder av exempel på vad som skulle kunna användas vid utveckling av outnyttjade offentliga ytor.

En utveckling av arbetet skulle kunna vara att göra slutföra gestaltningarna.

Figur 10. © Lina Axelsson & Olle Gillsjö

Förlag som skulle öka användningen på en oanvänd plats. Flexibla möbler, säsonsvegetation, foodtruck och ljusslinga är exempel på förbättringar.

*Figur 11. © Lina Axelsson & Olle Gillsjö
Bild på samlingsplats och stadsodling som skapar socialaktivitet.*

Påvel snickares gränd analyserades med en SWOT-analys där fokus var att hitta styrkor och svagheter som var befintliga på platsen. Om vi hade valt en annan analysmetod hade vi sett platserna och utvärderat dem på ett annat sätt. Gestaltningen hade därför fått andra programpunkter och annan utformning. För att komplettera analysen hade vi kunna göra en observation av platserna för att öka förståelsen av rörelsemönster och var människor samlas. Förslag till vidare studier skulle därför en observation kunna göras för att få ett bredare perspektiv.

Placemaking består av olika delar som bland annat en teoretisk och en som utgår ifrån medborgardialog. Vi hade kunnat dyka djupare och använt oss av medborgardialoger för att få hela bilden av placemaking och använda det när vi utvecklar en utnyttjad offentlig plats. Utifrån ramen för arbetet höll vi oss till teoridelen på grund av tidsbrist men det skulle vara intressant att utveckla. En annan aspekt var även att teorin var det vi ville fokusera mest på för framtida arbeten och yrkesliv.

Syftet med uppsatsen var att lära sig mer om hur man förbättrar utnyttjade platser med att dra egna slutsatser utifrån teorin i litteraturen. Begreppet placemaking har varit en utgångspunkt för att kunna arbeta vidare och få en uppfattning hur man skapar bra platser.

4.2 Resultatdiskussion

När vi var färdiga med informationssökningen började vi bearbeta materialet. Utifrån texterna som vi hade sammanställt drog vi egna sakliga slutsatser utifrån principerna som Public for public space lagt en grund för. Det vi hittade en vetenskaplig grund för skrev vi egna slutsatser som vi kunde använda oss av vid förbättring av en outnyttjad offentlig plats. Slutsatserna gjordes då vi ville konkretisera det som skrevs i texterna på ett sådant sätt att det kunde användas i en gestaltning. I gestaltningsprincipen är det tydligt vilka som är våra egna antaganden för att läsaren ska kunna ta ställning till vad som är placemaking och vad vi har dragit för korrekta slutsatser för att använda oss i gestaltningsprincipen. Utifrån slutsatserna gjorde vi en möjlig gestaltning efter vad vi har kommit fram till i litteraturstudien på hur man kan utveckla och öka användningen av outnyttjade offentliga ytor i Uppsala.

Varje plats behöver inte innehålla alla aspekter som gör en plats bra, att ha störst antal aspekter är inte nödvändigtvis receptet för att skapa den bästa platsen. Varje plats måste därför gestaltas utifrån sina förutsättningar och vad den har för efterfrågan och behov.

De resonemang och sakliga slutsatser vi kom fram till samlades under rubriken gestaltningsprincipen som är vår egen tolkning av vad för konkreta tillägg som kan användas på platsen. Delar av det som finns under rubriken gestaltningsprincipen påverkades av hur vi tolkade texterna och våra erfarenheter från landskapsarkitektutbildningen på Ultuna.

Vi kunde inte testa om vår gestaltning med gestaltningsprincipen skulle förbättra platsen eftersom att gestaltningen inte anlades eller utfördes. Vi kan därför inte svara på om platsen kommer bli en bra plats som används utav människor. I fall gestaltningen hade förverkligats hade vi inte fått en direkt förändring utan resultatet hade visat sig efter några år beroende på om de olika principerna hade fungerat eller inte. Platsen vi valde att gestalta skulle även kunna utformas på många andra sätt, dels om vi använt oss av hela arbetsprocessen bakom placemaking. Det vill säga teori och medborgarmedverkan eller om någon annan profession skulle använt sig av gestaltningsprincipen.

Vi har fortfarande mycket kvar att nå och lära oss om hur man utvecklar outnyttjade offentliga ytor och det kommer dröja lång tid innan det kommer finnas en etablerad princip för vår profession som landskapsarkitekter i Sverige att använda oss av. Men, med detta menar vi att det här är en bit på vägen och vi önskar att fler vågar satsa på att hitta sätt att utveckla outnyttjade offentliga ytor.

Vår frågeställning var:

» *Hur kan man utveckla outnyttjade offentliga ytor i Uppsala?*

Tanken med arbetet var att öka användningen och utveckla en outnyttjad plats i centrala Uppsala utifrån en egen gestaltningsprincip. Platsen saknade en inbjudande känsla, tydligt syfte och en anledning för människor att stanna till. Vår gestaltning tror vi kommer locka människor till mörka Påvel snickares gränd. Platsen som nu är okänd får en stark identitet och användning vilket gör det lättare för människor att minnas och använda den.

Referenser

- Al-Kodmany, K. (2018). Planning Guidelines for Enhancing Placemaking with Tall Buildings. *International Journal of Architectural research*, Vol. 13(2), ss. 5-23. DOI: <http://dx.doi.org/10.26687/archnet-ijar.v12i2.1493>. [2019-04-03]
- Álvarez, R., Duarte, F. (2017). Spatial Design and Placemaking, Learning From Video Games. *Space and Culture. Sage Journals*, Vol. 21(3) ss. 208–232. DOI: <https://doi.org/10.1177/1206331217736746> [2019-04-15]
- Asp, H. (2009). Hållbar utveckling inom stadsodling. Sveriges lantbruksuniversitet, Ultuna. Landskapsarkitekturprogrammet. (Kandidatarbete). Tillgänglig: https://stud.epsilon.slu.se/300/1/asp_h_090623.pdf [2019-05-02]
- Brunnberg, L., Frigo, A. (2012). Placemaking in the 21st-century city: introducing the funfair metaphor for mobile media in the future urban space, *Digital Creativity* Vol. 23(2) ss.113-125. DOI: 10.1080/14626268.2012.709943 [2019-04-02]
- Bryman, A. (2016). Social Research Methods. 5 uppl. Oxford: Oxford university press. ss. 90-119.
- Bryman, A. (2012). Samhällsvetenskapliga metoder. 2 uppl. Malmö. Liber AB. ss. 266
- Bryant Park Corporation (2019). *History*. Tillgänglig: <https://bryantpark.org/blog/history> [2019-04-08]
- Bryant Park Corporation (2019). *The Grounds*. Tillgänglig: <https://bryantpark.org/the-park#the-grounds> [2019-04-08]
- Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T. & Oc, T (2010). *Public Places Urban Spaces Second Edition*. New York: Routledge.
- Cillier, E. J., Timmermans, W., Van den Goorbergh, F. & Slijkhuis, J. S. A. (2015) The Story Behind the Place: Creating Urban Spaces That Enhance Quality of Life. *Applied Research Quality Life*. Vol. 10(4), ss. 589-598. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11482-014-9336-0> [2019-04-21]
- Downtown Detroit partnership (2019). *Beaconpark*. Tillgänglig: <https://downtowndetroit.org/experience-downtown/beacon-park/> [2019-04-08]
- Destination Uppsala (2018). *Premiär för årets upplaga av Allt ljus på Uppsala*. Tillgänglig: <http://press.destinationuppsala.se/posts/pressreleases/premiar-for-arets-upplaga-av-allt-ljus-pa-upp>. [2019-05-08]
- Furlan, R., Petruccioli, A. & Jamaledin, M. (2019). The authenticity of place-making: Space and character of the regenerated historic district in Msheireb, Downtown Doha (state of Qatar). *International Journal of Architectural Research*, Vol. 13(1), ss.151-168. <https://doi.org/10.1108/ARCH-11-2018-0009>. [2019-04-03]
- Gehl, J. (2010a). *Cities for People*. Washington: Island Press
- Gehl, J. (2010b). *Life Between Buildings*. 6 uppl. Skive. Arkitektens Forlag. The Danish Architectural Press and Jan Gehl. ss 9-14
- Glover, T. D., Shiness, K.J., Parry, D.C.(2005). Association, Sociability and civic culture: The Democratic Effect of Community Gardening. *Leisure Sciences*, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01490400590886060?needAccess=true> [2019-05-10]
- Grunert, K.G., Hieke, S. & Wills, J. (2014). Sustainability labels on food products: Consumer motivation, understanding and use. *Food labels*, Vol.44. DOI: https://ac.els-cdn.com/S0306919213001796/1-s2.0-S0306919213001796-main.pdf?_tid=9a8e0248-58b2-4575-87c3-0f961f5894ef&acdnat=1544784711_5150bcca4eb5070794cd8bb4d90f5815 [Hämtad 2019-05-02]

- Göteborgs stad (2016a). *Jubileumsparken*. Tillgänglig: <http://alvstaden.goteborg.se/jubileumsparken/> [2019-04-24]
- Göteborgs stad (2016b). *Platsbyggnad Älvstaden*. Tillgänglig: <http://alvstaden.goteborg.se/vara-delomraden/frihamnen/platsbyggnad/> [2019-04-24]
- Herman, K., Sbarcea, M. & Panagopoulos, T (2018). Creating Green Space Sustainability through Low-Budget and Upcycling Strategies. *Sustainability*, Vol. 10(6). <https://doi.org/10.3390/su10061857>. [2019-04-15]
- Javanaud Emdén, T. (2019). *Skalgubbar.se* Tillgänglig: <https://skalguddar.se/> [2019-06-05]
- Lightingmetropolis (2018). *Metropolis: by Light – a major light event in Malmö*. <https://lightingmetropolis.com/2018/07/20/metropolis-by-light-event-in-malmo/> [2019-05-08]
- Mschwander (2013) *Bryant park* [fotografi]. <https://pixabay.com/sv/photos/park-bryant-park-urbana-rekreation-91947/> [2019-06-05]
- Project for public spaces (2007). *Placemaking What if we built our cities around places?* [Broschyr]. New York Tillgänglig: https://global-uploads.webflow.com/5810e16f8e876cec6bcb86e/5b71f88ec6f4726edfe3857d_2018%20placemaking%20booklet.pdf. [2019-04-17]
- Russo, A. Cirella, G.T (2018). Modern compact cities: How much greenery do we need?. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, Vol.15(10). <https://doi.org/10.3390/ijerph15102180>. [2019-04-15]
- Statens konstråd (uå). *Vad är offentlig konst?* Tillgänglig: <https://statenskonstrad.se/konsten/>. [2019-05-09]
- Statens konstråd. Riksantikvarieämbetet. Boverket & Statens centrum för arkitektur och design (2013). *Konsten att gestalta offentliga miljöer- Samverkan i tanke och handling*. Värnamo. Elanders Fälth & Hässler
- Sveriges arkitekter (2018). *Placemaking – från USA och över Atlanten*. Tillgänglig: <https://www.arkitekt.se/event/placemaking-fran-usa-och-over-atlanten/> [2019-05-23]
- Sundin, E. (2015). *Nya möjligheter med flytande stadsodlingar- en utveckling av pocket park fyrisån*. Sveriges lantbruksuniversitet, Ultuna. Landskapsarkitekturprogrammet. (Kandidatarbete). Tillgänglig: https://stud.epsilon.slu.se/8555/1/sundin_e_151021.pdf [Hämtad 2019-05-02]
- Sweeney, J. et al (2018). Assembling placemaking: making and remaking place in a regenerating city. *Cultural Geographies*. ss. 571–587. <https://doi.org/10.1177/1474474018778560>. [2019-04-01]
- Uggla, Y., Olausson, U. (2012). The Enrollment of Nature in Tourist Information: Framing Urban Nature as “the Other”. *Environmental Communication*. Vol. 7(1). <https://doi.org/10.1080/17524032.2012.745009>
- Uppsala kommun (uå). *Uppsala växer*. Tillgänglig: <https://bygg.uppsala.se/samhallsbyggnad-utveckling/uppsala-vaxer/> [2019-05-23]
- Uppsala kommun (2018). *Baskarta* Tillgänglig: <https://www.uppsala.se/boende-och-trafik/kartor-och-statistik/baskarta/> [2019-06-05]
- Webb, D. (2015). Placemaking and social equity: Expanding the framework of creative placemaking. *Seattle university*. <https://artivate.hida.asu.edu/index.php/artivate/article/view/69/22> [2019-04-02]
- Özkan, D.G., Yilmaz, S. (2019). The effects of physical and social attributes of place on place attachment: a case study on Trabzon urban squares. *International Journal of Architectural Research*, Vol. 13 (1), ss. 133-150. <https://doi.org/10.1108/ARCH-11-2018-0010>. [2019-04-04]